

ԱՌԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԵ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 6, 1912

ԹԻԻ 14

ՎՍԵՄ. ՊՕԶՈՍ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐ
(ՏԵՍ ԷՁ 331)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՐԻՋՈՆԸ. Պարսկաստանի կացութիւնը, Միջնորդութեան յոյսեր :
ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ. Վարդապետութիւն մը հանդերձեալին նկատմամբ :
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ. Պարտէզին մէջ գերեզման, Կեանքի առակներ —
Մարդը եւ դեւը :
ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ. Ժառանգականութիւն :
ՅՕԻՈՒԱՇԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ. Այցելութիւն մը Ասիայի եօթը եկեղեցիներուն, Մեր
Աւետարանական եկեղեցիները, Ընկերային կեանք եւ ֆրիստոնէութիւն, Հաւատքի ար-
դի դիւցազունները, Տր. Համլինի ձեռնարկներէն մէկը, «Ամերիկահայ Տարեցոյց»ը,
Հայ կեանքը, Մեր պատկերը :
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՈՐԻԶՈՆԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Կը վախճանք թէ երկար ժամանակ պիտի անցնի մինչեւ որ կարելի ըլլայ հանդուրժելի կոչել Պարսկաստանի կացութիւնը նոյն իսկ արեւելեան չափանիշերով։ Սակայն Շահին կառավարութիւնը վերջապէս առաջին քայլն առաւ դէպ ի գործնական բարենորոգում։ Ընդունեցաւ 200,000 Անգլ. ոսկրի փոխառութիւնը զոր Անգլ. և Ռուս կառավարութիւնները առաջարկեցին ընել անոր կէս առ կէս, և հարկաւ միեւնոյն ժամանակ հաւանեցաւ այդ առաջարկին պայմաններուն։ Եթէ այդ պայմանները յարգէ հաւատարմօրէն և շարունակէ գործել իր արդի յայտարարութիւններուն ոգիին համաձայն, ամէնչն ճշմարիտ ծառայութիւնը պիտի մատուցանէ երկրին։ Պարսկաստան Սահմանադրական դրութիւն մը հաստատելու դժնդակ փորձաշրջան մը անցուց։ Այդ փորձաշրջանը թափուր թողուց անոր զանձը որպէս էր ի սկզբան, անյոյժ ու ստէպ ալ սաստիկ ծանրացած՝ անոր հին խնդիրները։ Իր առաջին գործն է նուաճել անիշխանութիւնը, որ իր սահմաններուն մէջ ծագեցաւ իրարմէ՝ այնչափ հեռու կէտերու վրայ։ Մայրաքաղաքի հացակոհները և Սպահանի ու Մէշէտի խոռվութիւնները նշաններ են խորարմատ հիւանդութեան մը որով վարակուած է այն։ Կը տառապի, ինչպէս կը տառապին արեւելեան երկիրները երբ չկայ մէկը տարրական այն իրաւունքները պահպանող, որոնցմէ կախեալ է ամէն ընկերութիւն ու ամէն քաղաքակրթութիւն։ Առաջին և միակ դարմանը, որ կրնայ անոր օգուտ ընել իր հիւանդութեան այս շրջանին մէջ, հաստատել է ոեւէ տեսակ գործադիր իշխանութիւն մը որ ամուր ձեռքով ու կամքով ի գործ դնէ իր հեղինակութիւնը։ Ինչպէս ըսած ենք կրկին կրկին, զրամն է այդպիսի հեղինակութեան մը հաստատման նախընթաց պայմանը։ Առանց զրամի՝ կառավարութիւնը չէ կարող թոշակ տալ հանրային պաշտօնէութեան, և առանց թոշակի կամ կանոնադրապէս վճարեալ թոշակի՝ զինուորներ ու ոստիկան զինուորներ վտանգ կը դառնան փոխանակ երաշխիք ըլլալու անգործութեան։ Արդի փոխառութիւնը հարկաւ սահմանուած չէ ընդարձակ այն երկրին մէջ անգործութեան պահպանման ծառայող ամբողջ պաշտօնէութեան։ Առաջին քայլ մըն է միայն, որով կառավարութիւնը պիտի կրնայ հոգալ անմիջական պէտքերը և թերեւս գանձել հասոյթին փոքր մէկ մասը։ «Յաջորդ փոխառութեան»

վերաբերեալ ակնարկը որ կայ Անկլեռուս ծանուցադրին մէջ՝ կը հուցնէ որոշ թէ ի մօտայ ուրիշ փոխառութիւններ ալ պիտի ըլլան աւելի մեծ չափով։ Եթէ Թէհրանի կառավարութիւնը արդիւնաւոր իշխանութեան ուեւէ ընդունակութիւն ցոյց տայ, անոր ճիգերը պապապին մէջ պարզին պիտի չթողուն զբաւական անհրաժեշտ օգնութեան չգոյութեան պատճառով։

Փոխառութեան պայմաններէն կը հասկցուի թէ ինչ կէտերու մէջ պիտի փորձուի անոր ընդունակութիւնը։ Այդ պայմաններուն առաջինը քառ է որ Պարսիկ կառավարութիւնը Անկլեռուս պայմանագրին սկզբունքներուն համաձայն շարժի։ Աւելորդ է ծանրանալ այս պայմանին համակերպելու անխուսափելի հարկին վրայ։ Անոր զանցառումը կամ անտեսումը անվերջ կործանման կը տանի զՊարսկաստան։ Եւ որովհետեւ մեր անկեղծ փափաքն է զայն ազատել այդ աղետաբեր ընթացքէն, մասնաւոր հաճաքով կ'ողջունենք շատ պարզ ու ճոխմաստ այն լեզուն, որով Պարսիկ կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ կատարել այդ պայմանը։ Ուրիշ մը կը պահանջէ երկու դեսպանատուններուն հետ ուսումնասիրել կանոնաւոր զօրաց փոքր ու իրական բանակի մը կազմակերպութիւնը։ Այդպիսի բանակի մը կազմութիւնը Պարսիկ շահերու այնքան ակներեւ կերպով նպաստաւոր է որ չենք կրնար երեւակայել թէ ոեւէ դժկամակութիւն ցոյց տրուի անոր նպաստելու համար։ Հարկաւ կարելի չէ այդ գործին ձեռնարկել առանց աւելի զրամ ունենալու, և կը դիտենք թէ կառավարութիւնը յոյս կը յայտնէ թէ երկու տէրութիւնները «արդիւնաւոր աջակցութիւն» մը պիտի ընծայեն նոր փոխառութեան համար։ Միւս պայմանները առժամեայ հանգամանք ունին։ Միով կը պահանջուի նախորդ Շահին հետ կարգադրութիւն մը ընել անոր հետացման ու թոշակին համար, նաեւ անոր հետեւողներուն ներում շնորհելու համար։ Իսկ միւսով կը պահանջուի բոլոր անկանոն զօրքերը բանակէն անմիջապէս վտարել, երբ նախորդ Շահը և անոր եղբայրը, Սալար էտ Տէօզլէ, մեկնին Պարսկաստանէ։ Առաջինը քանի մը շաբաթ է ի վեր գացած է յուսահատական սակարկութիւններէ ետեւ։ Հաւանօրէն երկրորդն ալ իր կարգին պիտի հաւանի ու երթայ մասնաւոր պայմաններով։ Առ այժմ արհամարհանքով կը մերժէ, կ'երեւի, ոռճիկի առաջարկը փոխան իշխանապետութեան մը զոր կ'ողջէ։ Արեւմտեան Պարսկաստանի մէջ հաստատել իր եղբոր գերիշխանութեան ներքեւ Ուլաքբաւ ու նկարագեղ է արդարեւ իր այդ

գիրքը, բայց կը տարակուսինք որ աւելի լաւ պայմաններ ապահովելու թաղձացեալ արդիւնքն ունենայ: Սակայն կրնայ այդ գիրքը պահել, ցորչալի ժամանակ Բիրմանչահի մէջ կողոպուտի նիւթ գտնուի և զինք արտաքսող մը չըլլայ: Կ'ըսուի թէ հոն հաստատուելէն ի վեր իր թշնամիներուն Պարսկական վաղեմի վարչութեան հարադատ օրինակ մը առած է տանջանքներով ու քաղմաթիւ կախաղաններով: Բնականաբար պիտի զժկամակի լքուել այդքան կորովով ի գործ դրուած իշխանութիւն մը: Թայմ

ՄԻՋՆՈՐՈՒԹԻՒՆ Թայմի Վիէնայի թղթակիցն հետեւեալը կը հաղորդէ Մարտ 22 թուականով: Երբեք Չինականութեան երեք վեհապետներուն վաղուան ու կիրակիի տոնակցութիւնները թուրքեւ իտալեան պատերազմին վերջ մը տալու միաբանական ձեռնարկի մը յոյս կը ներշնչեն: Աւստրիա-Հունգարիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան պաշտօնաթերթը, Փէլկեր Լոյս, կը քաջալերէ այդ յոյսը՝ ըսելով թէ պատերազմը կարեւոր դեր պիտի խաղայ երկու կայսրերուն Շէօնպրունի և Կայսեր ու թագաւորին Վենետիկի խօսակցութիւններուն մէջ: Եւ թէ եւ զժուար կը գտնէ հաւատարմութիւն իտալական պայմաններով կրնայ հաշտութիւն կնքուիլ, սապէս կ'եզրակացնէ: «Սուրբ թանին ու թուրքիոյ համար չատ, յոյժ չատ, բան վտանգի մէջ է, և այս պահուս ներքի է, մեծ յոյս դնել իտալեան առաջարկին վերջին հատուածին վրայ, որ իտալիա կ'ըսէ թէ պատրաստ է քննել ուրիշ ուրեք առաջարկներ զորս տէրութիւնները ներկայացնեն: Թուրքիոյ պատին ու արժանապատուութիւնը պահպանելու նպատակով՝ իտալիոյ և Եւրոպական խաղաղութեան շահուն համար ստիպողապէս բաղձալի կը թուի որ Վիւննի վայսեր ու անոր երկու գինակիցներուն գաղափարի փոխանակումները նպաստեն ուղին հարթել, և թերեւս իսկ առաջնորդեն, այդ միւս առաջարկներուն բանաձեւման:»

Այս յոյսը կ'արտայայտուի պաշտօնական աղբիւրէ, որ առաջնակարգ ըլլալու է յարգ գտնելու համար Դերման Կայսեր անմիջական շրջավայրին մէջ: Սակայն անհրաժեշտ է յարել թէ դիւանագիտական շատ ձեռնհաս շրջանակներու մէջ այս յոյսն ամուր չէ ամրոցողովին: Դէպքը միայն կրնայ ցուցնել թէ նուազ լաւատեսական այս հայեացքը հիմնուած է խոհմտութեան և կամ պարագաներու աւելի ճշգրիտ ու լուրջ կշռադատման մը վրայ քան զոր Վիւննի վայսերն ի վիճակի է ունենալ:

Մէկ տարրը զոր ոչ-իտալեան դիւանագետներ են թակայ են սխալ հաշուել՝ իտալական ժողովրդին սա հաստատ որոշումն է թէ պիտի չընդունի առժամայն ունէ կարգադրութիւն: Վիւննի վայսեր անձնական հմայքը և զործունէութիւնը անտարակոյս կարեւոր ազդակ մը կը կազմեն ունէ բանակցութեան մէջ որու ձեռնարկէ ինք, Բայց մոռնալու չէ թէ Վիւննի իմաստունէլ թագաւորը նկարագրի ամբողջութեան և բնաւորութեան կրաւորական եթէ ոչ ներգործական կորովի կողմէ ամենեւին վարչմար իր Կայսերական Չինակցէն: Անդրդուելութիւնը, որով երկու վեհապետներէն իւրաքանչիւրը կարող է իր անձնական հայեցակէտը պահպանել միւսին առջեւ, ի յայտ եկաւ արդարեւ իրենց Վենետիկի վերջին տեսակցութեան ժամանակ:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼԻՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ
Հ. Ս. Պ.

ՎԵՐՁԵՐՍ տետրակ մը զրկուեցաւ մեզի՝ վարդապետութիւն մը պարզող, որ նոր չէ և որու վրայ գրելով մեր նպատակը զայն պաշտպանել չէ: Բայց լաւ է որ խելացի Բրիտանական զինան այն զանազան տեսութիւնները զորոնք բարի մարդիկ ունեցած են, մինչեւ իսկ երբ անկարող ենք ընդունիլ զանոնք:

Տետրակը կ'սկսի վկայութիւն բերելով Պըրկինկըմի Վեր. Տր. Ր. Ու. Տէյլի մէկ նամակէն: Այդ անձը մէկ երրորդ դար առաջ Անգլիոյ ժողովական եկեղեցականներուն ամէնէն կարողը կը համարուէր թերեւս: Չենք կրնար վարդապետութիւնը մեր ընթերցողներուն ներկայացնել աւելի լաւ կերպով քան բուն իսկ նոյն վկայութիւնը հոս դնելով: Տր. Տէյլ կ'ըսէ. «Մենք սա եզրակացութեան եկանք թէ Յաւիտենական Կեանքը Յիսուս Բրիտանոս մեր Տէրոջ պարգեւն է: Եւ այս կեանքը պիտի չտրուի Աւետարանը մերժողներուն, այլ, վերստին ծնունդով, այնպիսիներու որ կը հաւատան ու հաւատալով Աստուածային բնութեան հաղորդ կ'ըլլան: Կ'ազդարարենք մարդոց թէ ցորչալի անապաշխարութեան մէջ շարունակեն՝ չեն ստանար զայն, և եթէ շարունակեն անապաշխար մնալ մինչեւ ցվերջ, կը դատապարտուին «բարկութեան և սրտմտութեան, նեղութեան և տառապանքի:» թէ իրենց պատժումը պիտի չվերանորոգէ, այլ սլիտի ջընջէ գիրենք, թէ կրակներուն մէջ որոնց պիտի

դատաւարտութիւն՝ պիտի չմաքրուին իրենք, այլ պիտի սպառնան, և թէ երկրորդ մահէն ետեւ յարութիւն չկայ» ՏՐ. Տէյլ կը յարէ թէ այս տեսութիւնը տկարացուցած չէ, այլ զօրացուցած է, ազդեցութիւնը զոր Աւետ. մեծ վարդապետութիւններ ունին իր խելքին, խղճին և սրտին վրայ:

Պարզ խօսքով սա է յիշուած վարդապետութիւնը. Յաւիտենական կեանքը ամէն մարդու համար չէ, այլ բարիներու համար միայն, և ամբարիշտներու պատիժը պիտի ըլլայ բնաջնջում. Յայտնի է թէ յուզուած այս հարցին որոշումը Սբ. Գրոց մեկնութեան կախում պիտի ունենայ: Մարդկային վկայութիւնը օգուտ մը չունի մեզի, վասն զի խնդիրը կը վերաբերի յետ մահու գոյութեան վիճակին, որմէ ոչ ոք ետ եկած է և որու վրայ կենդանի ոչ ոք բան մը գիտէ անձնական փորձառութեամբ: Գիտութիւնը օգուտ մը չունի մեզի, վասն զի խնդիրը անոր հասողութեան սահմանէն դուրս կը գտնուի և չկրնար խուզարկուիլ: Առաւելագոյնը զոր տրամաբանութիւնը կրնայ ընել իր ձեռնարկութիւնները բնութեան լոյսին վրայ հիմնելով՝ ցուցնել է թէ յետ մահու կեանքի մը յուսալու քանի մը հիմեր կան, բայց վճռական ոչինչ կրնայ ըսել, ոչինչ նաեւ այդ կեանքին պայմաններուն վրայ: Այդ ձեռնարկութիւններէն մին սա է թէ կեանքի բնական բաղձանք մը կայ: Բայց, կ'ըսեն բնաջնջականները, բաղձանքին գոյութիւնը բաղձանքին իրականացման երաշխիք մը չէ: Ամէն մարդիկ կը բաղձան հարստանալ, բայց միայն քիչեր կը հարստանան: Տեսրակին հեղինակը կ'ըսէ, «Անմահութեան իղձն է անտարակոյս զօրաւոր սկզբունք մը Արարչին ձեռամբ մեր մէջ տնկուած, որպէս զի մեզ գրգռէ կեանքի այնպիսի ընթացքի մը որ կ'ապահովէ այդ անգին բարիքը զոր մարդուս պարգեւել որոշած է»:

Հոգիի անջնջելութեան ձեռնարկութիւնը կը մերժէ սա յայտարարութեամբ թէ Աստուած անշուշտ կարող է ջնջել ինչ որ ինք ստեղծեց:

Խնդիրը մեծ մասամբ կախում ունի Սբ. Գրոց մէջ գործածուած «կեանք» և «մահ» բառերուն տրուած մեկնութենէն: Առնենք Հոգ. 2. 23 համարը. «Մեղքի վարձքը մահ է, բայց Աստուծոյ ձրի պարգեւը յաւիտենական կեանք՝ մեր Տէրոջը Յիսուս Քրիստոսի ձեռքով»:

Ի՞նչ կը նշանակէ հոս «մահ» բառը. Գոյութեան վերջ կը նշանակէ թէ յաւիտենական կեանք առանց սրբութեան և առանց հրջանկութեան: Բնաջնջականները կ'ըսեն թէ առաջինն է բնական նշանակութիւնը և թէ մեռած ան է միայն որ դադարած է գոյութենէ: Ա-

րարիչը մեր նախածնողները դրախտէն վտարելուն իրրեւ պատճառ ըսաւ, «Զըլլայ որ իր ձեռքը երկընցնէ, ու կենաց ծառէն ալ առնէ ու յաւիտեան ապրի»:

Ասկէ կը հետեւցուի թէ մարդը մեղքով կորսնցուց իր անմահութեան իրաւունքը: Բնաջնջականը կոչում կ'ընէ Լոք փիլիսոփայէն, որ կ'ըսէ. Օրէնք մը պէտք է ամենապարզ բաներով բանաձեւել. տարօրինակ կը թուի ըսել թէ «մահ» բառը կը նշանակէ «յաւիտենական կեանք տան»:

Չանքի մէջ» «Յաւիտենական կեանք» ասացուածը լոկ Նոր Կտակարանին մէջ կը գտնուի, և միշտ արդարներուն համար կը գործածուի:

Սակայն մեր Տէրը խօսքեր ունի որ կարծես կը հերքեն բնաջնջման տեսութիւնը՝ կ'ըսէ, «Անոնց որոք չմեռնիր ու կրակը չմարիր»:

Այս կ'ապացուցանէ, կը կարծուի, թէ հոգին անմահ է: Ահաւասիկ ինչ որ բնաջնջականը կ'ըսէ. «Ամէն մտքի յայտնի է թէ, եթէ կրակը մարի, կատարեալ փճացման գործը կը կասի ու բան մը կը մնայ վառելանիւթէն: Նոյնպէս կրնայ ըսուիլ որդին համար: Եթէ որդը մեռնի, դիակը չսպառիր: Բայց որովհետեւ կրակը պիտի չմարի, ոչ ալ որդը պիտի մեռնի, անոնք բոլորովին պիտի սպառնան, կորնչին, Աստուծոյ տիեզերքին մէջ»:

Կ'ըսէ. «Եթէ տունս այրի, և ինծի օգնութեան եկող դրացիներուն ըսեմ թէ անօգուտ է աշխատիլ, կրակը անմարելի է, չեմ ուզեր ըսել թէ յաւիտեան պիտի այրի, այլ թէ պիտի այրի մինչեւ որ բոլորովին սպառի տունը»:

Ուշադրութիւն կը հրաւիրէ նաեւ Ես. 17. 9, 10 համարներուն վրայ: Չարերու պատժոյ տեղին համար գործածուած բառն է Դեհն, Երուսաղէմի մօտ Ենոփի հովիտէն ծագած, ուր կը թափուէր քաղաքին աղբիւսը և կ'այրուէր մինչեւ որ բոլորովին սպառէր:

Թերեւս բաւական զաղափար տուինք այն մեթոտին վրայ որով կը պաշտպանուի այս վարդապետութիւնը: Բայց խոստովանելու ենք թէ ընդհանուր եկեղեցիէն ընդունուած վարդապետութիւն մը չէ, և արդարեւ մեր Տէրոջը ահաւոր խօսքին առաջին տպաւորութիւնը սա է թէ ամբարիշտներուն տառապանքը անվերջ է:

Դիւրքը զոր մենք կը բռնենք՝ երկիւղած սպասողութիւն է, և չենք յաւակնիր գրուածէն աւելի ծանօթութիւն ունենալ: Թէ բարիները յաւիտեան պիտի ապրին՝ կ'ընդունին ամէն անոնք որ Սբ. Գրոց կը հաւատան: Կարծիքները կը վանազանին չարերուն միայն նկատմամբ: Այս մասին երեք տեսութիւն միայն կարելի են: Մին է թէ անոնց տանջանքը բարեկարգիչ ու մաքրող հանգամանք ունի և թէ չըջանէ մը ետեւ:

որ կարճ կամ երկայն պիտի ըլլայ մեղաւորութեան աստիճանին համեմատ, ամէն ալ սուրբ և կատարեալ կեանքը պիտի մանեն վերջապէս: Ուրիշ մը սա ընդհանուր տեսութիւնն է թէ ամբարիշտներու տանջանքը անվերջ է: Իսկ երրորդն է բնաջնջականներուն տեսութիւնը: Այս վերջինները չեն հաւատար թէ հոգին կը կորսուի մարմնին հետ: Մեծատան ու Ղազարոսի առակը ասոր հակառակ է և չենք կրնար հաշտեցնել զայն Աստուծոյ արդարութեան հետ: Ներոնի նման անօրէն ու անզգամ ճիւղներ պատիժ պիտի չստանան իրենց ոճիրներուն համար: Այո, կ'ըսեն բնաջնջականները, կը տանջուին անոնք մահուան ու դատաստանի օրուան միջեւ, և Դատաւորին կողմէ դատապարտուելէ ետեւ ալ կը տանջուին, բայց իրենց տանջանքին վերջը բնաջնջում պիտի ըլլայ: Մահը, երկրի վրայ գոյութենէ դադարումը, մարդկային օրէնքի գերագոյն պատիժն է, տիեզերքի մէջ գոյութենէ դադարումն ալ Աստուծոյ օրէնքին պատիժն է: Ինչ որ բնաջնջական վարդապետութիւնը կ'ըսէ ամբարիշտներուն՝ սա է. Ձեր մեղքերուն պատիժէն պիտի չազատիք: Կը խաբուիք դուք եթէ կը կարծէք թէ կրնաք մեռնիլ ու գոյութենէ դադրիլ: Դարձեալ պիտի ապրիք, բայց միայն կրեւո համար ձեր ծուռ արարքներուն արդարհետեւանքները և յետոյ, երբ գոհացնէք ձեր Արարչին արդար օրէնքը, պիտի դադրիք գոյութենէ: Եւ այս, կ'ըսուի, սոսկալի հեռապատկեր է և բաւական ըլլալու է ամէն մարդ զգուշացնելու համար մեղանշելէ:

Սակայն ինչ կը շահուի այս տեսութիւնն ընդունելով: Մտքի հանգիստ՝ երեք կէտի նկատմամբ: 1. Անվերջ պատիժ չկայ մեղքի քանի մը տարուան համար: Կ'ըսուի թէ ասոր ոչ ոք կը հաւատայ: Ամբարիշտ մը կը շարունակէ չարութիւն ընել միւս աշխարհին մէջ և յաւիտեան կը պատժուի, վասն զի յաւիտեան կը մեղանշէ: Եւ սակայն ընդհանուր համոզման մը համաձայն սաչափը ճշմարիտ է թէ այս կարճ կեանքին մէջ գործուած անոր մեղքերը կը դատապարտեն զինք վիճակի մը, ուր ստոյգ է թէ պիտի շարունակէ մեղանշել և հետեւապէս տանջուիլ: Արդ եթէ այս որոշ կ'ուսուցուի Սբ. Դրոց մէջ, հաւատալու ենք: Թէ ինչ բան լուսագոյն է ընդհանուր տիեզերքին համար՝ այնքան քիչ ծանօթ է մեզի որ պարտաւոր ենք շատ բաներ զօր դեռ անկարող ենք հասկնալ ընդունիլ և սպասել լիագոյն այն լոյսին դոր աշուհիտեւ պիտի ստանանք: Այսու ամենայնիւ, եթէ կրնանք հաւատալ թէ մարդիկ, որչափ ալ չար ըլլան, երբեք պիտի

չպատժուին յաւիտեան, այդ մեծ հանգիստ պիտի տայ մեր միտքերուն:

2. Եթէ այս տեսութիւնը ճշմարիտ ըլլայ, այն ժամանակ Աստուծոյ թշնամի չմնար, այնպիսիներ ալ միայն որ անոր ողորմութեան հրաւերը կ'ընդունին, թողութիւն կ'ստանան և իր հնազանդ ու սիրող հպատակները կ'ըլլան: Անոնք որ կը մերժեն՝ կը դադրին գոյութենէ: Ընդհանուր վարդապետութեան համաձայն՝ Աստուծոյ թշնամիներ պիտի մնան, նուաճուած ու բանտարկուած արդարեւ, բայց զԱստուծոյ և ամէն ինչ որ բարի է՝ ատող: Ասոնք են ենթարկուածները երկրորդ մահուան, որ բնաւ չմեռնիր, և ուստի մահուան վրայ Քրիստոսի յաղթանակը այնքան կատարեալ չթուիր:

3. Ընդհանուր վարդապետութեան համաձայն, մեղք ալ պիտի մնայ տիեզերքին մէջ, մինչդեռ եթէ չարերը գոյութենէ դադրին, ժամանակ պիտի գայ, չենք գիտեր քանի՝ սերունդներ կամ դարեր յետոյ, երբ բովանդակ տիեզերքին մէջ պիտի չմնայ մեղաւոր հոգի մը, ծուռ բաղձանք մը, խեղ կամք մը կամ անսուրբ խորհուրդ մը: Բանական արարածներուն ամբողջ բազմութիւնը սուրբ, բարի, սիրող պիտի ըլլայ իր փառաւոր Արարչին նման: Եւ քաղցր է մտածել թէ այդպիսի ժամանակ մը պիտի գայ:

Ասոնք են այն նկատողութիւններէն ոմանք որոնցմով բնաջնջականները կը ջատագովեն իրենց հաւատքը:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՊԱՐՏԵՋԻՆ ՄԵՋ ԳԵՐԵՋՄԱՆ

«Պարտէզ մը կար, ու ան պարտէզին մէջ նոր գերեզման մը»: Յովհ. ԺԹ. 41.

Յովսէփ Հրէից երեւելիներէն էր. հաւանաբար անոնց աղքային ժողովին անդամներէն մին:

Անոր կը պատկանէր այն պարտէզը որ կը գրտնուէր Գողգոթայի մէջ կողին վրայ, ոչ շատ հեռու այն տեղէն ուր Յիսուսի խաչը տնկուած էր:

Անշուշտ Յովսէփ աշխատանք և դրամ խնայած չէր իր պարտէզը գեղեցկութիւնով օժտելու համար, ուր կ'երթար յաճախ իր հանգիստի ժամերը անցնելու, և ըմբոշխնելու Բնութեան վայելքները:

Պարտէզ մը գեղեցիկ՝ որուն ծառերու շուքին տակ նստող և գունաղեղ ծաղիկներով եղբրուած ածուներուն մէջ պօրտկող մահկանացուն կը գտնէ ինքզինքը նետուած երջանկութեան գիրկին մէջ:

Սակայն ինչ հովապատկեր:

Այն պարտէզին մէջ սակայն կար գերեզման մը

ցից ապառաժներու լերկ կուրծքին վրայ բացուած :

Ձենք գիտեր թէ ի՞նչ եղած է այն զրդապատ-
ճառը որ մղած էր Յովսէփը ունենալու գերեզման
մը իր գեղեցիկ պարտէզին մէջ : Մահէն վերջն ալ
գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ պառկած ըլլալու փա-
ռասիրութիւնը թէ ոչ մահուան ստուգութիւնը
պարտէզի վայելքներուն մէջ իր աչքին առջեւ ու-
նենալու փափաքն էր որ գործած էր իր մէջ :

Մեր նպատակը չէ այդ բանը փնտռել :

Կ'ուզենք անդրադառնալ այն խորհուրդին որուն
կ'առաջնորդէ մեզ պարտէզը իր գերեզմանով :

Պարտէզին մէջ գերեզման :

Պարտէզը վայելքներու վայրն է . կը խորհրդանշէ
ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը : Գերեզմանը
իր մէջ կը գրկէ խոժոռադէմ մահը . խորհրդանշն
է տրամութեան ու տխրութեան :

Պարտէզին մէջ գերեզման :

Ուրախութեան մէջ տրամութիւն :

Ահա կեանքի իսկական պատկերը :

Ո՞ր կեանքի փորձառութիւնը չվկայեր ասոր
իրականութեանը : Կա՞յ կեանք մը որ պարտէզի
մէջ գերեզմանի մը համը ճաշակած չըլլայ :

Սակայն ինչո՞ւ ասանկ : Ինչո՞ւ կեանքի երջան-
կութիւնը անխառն չէ : Ինչո՞ւ կեանքի պարտէզը
առանց գերեզմանի չի՞նոսած չէ :

«Ինչու»ներ կան որոնց գոհացուցիչ պատաս-
խան չենք կարող տալ, զի անոնք աստուածային
գաղտնիքներ են , որոնց լիովին վերահասու ըլլա-
լու համար անհրաժեշտ է ունենալ Աստուծոյ միտ-
քը : Ու մարդկային սահմանափակ միտքը չէ կա-
րող իր մէջ սեղմել Աստուծոյ անհուն միտքը :

Եւ ահա «Ինչու» մըն ալ կեանքի առեղծուա-
ծին յատուկ , որուն լիակատար պատասխանը պահ-
ուած է Աստուծոյ մօտ :

Բայց կեանքի փորձառական երեւոյթները կու
գան այս հարցին կարգ մը պատասխաններ տալ :
Ու այդ պատասխանները իրենց հետ կը բերեն մե-
զի խրախոյս ու քաջալերութիւն :

Պարտէզին մէջ գերեզման :

Ինչո՞ւ :

Ա. Նեղութիւններ իրենց այլազան երեւոյթնե-
րով երջանկութեան մեծագոյն սատարն են :

Ու ասիկա մեզի դարմանալի թող չթուի :
Մարդ իր մեծագոյն երջանկութիւնը կը պարտի
մեծ մասամբ իր մեծագոյն նեղութեանը : Սխալ
պիտի չըլլայ երբ ըսենք թէ աշխարհի նեղութիւն-
ներն են որ կը կազմեն կեանքի ուրախութիւնները :
Վերցուր կեանքի մէջէն նեղութիւնը , ահա անոր

հետ վերցուցած պիտի ըլլաս կեանքի լաւագոյն
ուրախութիւններն ալ :

Ձէ՞ որ Բնութեան ծոցին մէջ գեղեցկութիւնը
կազմող տարրերն են զանազանութիւնները և նոյն
իսկ հակասութիւնները : Ո՞վ հաճոյք կ'զգայ նա-
յելով չոր ու ընդարձակ դաշտագետիններու , և
անապատային տափարակ աւազուաններու վրայ ,
Բայց որչա՞փ հմայիչ , որչա՞փ դիւթիչ են այն տե-
սարանները որոնց մէջ տեղ ունին ծովերու կա-
պոյտները , դաշտերու կանաչութիւնները , ձորե-
րու խորութիւնները և լեռներու բարձրութիւն-
ները ձիւնաթոյր և ամպածրար :

Ու այսպէս նաեւ , չէ՞ որ կեանքն ալ իր զա-
նազանութիւններով , իր հիւսէշներով գեղեցիկ
է : Ի՞նչ անուշութիւն այնպիսի կեանքէ մը՝ եթէ
կազմուած ըլլար ան անփոփոխ և միօրինակ վի-
ճակէ մը : Հոն ուրախութիւնը իր արժէքը պիտի
կորսնցնէր , հոն յաջողութիւնը իր նշանակու-
թեան պիտի զրկուէր , ուր տրամութիւն և անյա-
ջողութիւն պիտի չունենային իրենց բաժինը : Ու
ի՞նչ մեծ երջանկութիւն , ներքին ի՞նչ անպատ-
մելի անդորրութիւն , այն ատեն , երբ անյաջողու-
թեան մը կը յաջորդէ յաջողութիւնը և տրամու-
թեան մը կը յաջորդէ ուրախութիւնը :

Բ. Նեղութիւններ երեւան կը հանեն մարդ-
կային լաւագոյն կարողութիւնները :

Նայեցէք մեծ հանճարներու , փայլուն տաղանդ-
ներու . անոնք ամէնն ալ գրեթէ նեղութիւննե-
րու ծնունդը եղած են :

Կարօտութիւնն է որ մղած է ազգերը յառաջ-
դիմութեան : Կարօտութիւնն է որ ստիպած է
կեանքերը երեւան հանելու իրենց աստուածա-
տուր ձիրքերն ու կարողութիւնները : Անոնք որ
ապրած են անանկ միջավայրի մը մէջ , ուր Բնու-
թիւնը իրենց համար գործած է , այնպիսիներ անձ-
նատուր եղած են մեղկ կեանքի մը , զուրկ յա-
ռաջդիմութենէ : Բայց անոնք որ ինկած են ան-
նպաստ միջավայրի մը մէջ , ուր Բնութիւնը խիստ
ու կեանքի պայքարը սաստիկ է , այնպիսիներ
ստիպուած են իրենց բոլոր թաքուն կարողութիւն-
ները ի օպաս դնել իրենց , պայքարին մէջ յաղթող
հանդիսանալու համար :

Ուրեմն նեղութիւնը եղած է այն բեղուն հողը
ուր ծլած ու ծաղկած են մարդկային հանճարնե-
ր և տաղանդներ :

Գ. Նեղութիւններ պատճառ տուած են մարդ-
կային ազնիւ յատկութիւններու բողբոջումին :

«Կուշտը անօթիին մանր կը փշրէ» : Ժողովրդա-
կան առածին մէջ մեծ ճշմարտութիւն մը կայ

պահուած : Անօթիին վիճակէն հասկնալու համար հացակարօտ եղած ըլլալու է : Թշուառութեան և խեղճութեան հանդէպ գթօտ վերաբերում մը ունենալու համար պէտք է որ մէկը անձամբ անցած ըլլայ նոյն վիճակներուն մէջէն :

Կեանքի վրայ յարձակող երբեմնի նեղութիւնները, կարօտութիւնները, ձախորդութիւնները և թշուառութիւններն են որ կը շինեն մարդը, կը կատարելագործեն զայն՝ անոր մէջ վերաբերելով այն թաքուն ազնիւ յատկութիւնները որոնցմով մարդ մարդ է :

Ուստի նեղութիւններն են որ մարդը կ'ընեն իսկապէս ազնիւ :

Նայեցէ՛ք . պատմութեան էջերը զարդարող բոլոր աշխարհային մարդերը զաւակները եղած չեն նեղութիւններու :

Դ. Նեղութիւններ մարդը հաւատքով զօրաւոր կ'ընեն :

Նեղութիւններ արդարեւ պատճառ կ'ըլլան ու մանց անկումին : Այդպիսիներ արդէն անարմատ և անհաստատ կեանք մը վարողներ են : Բայց նոյն նեղութիւնները կու գան զօրացնել, հաստատել, և ա'լ աւելի Աստուծոյ մօտեցնել այն անձերը որոնք հաւատքի կեանքը ապրած են, որոնց մէջ գոնէ մանանխի հատի չափ հաւատք գտնուած է :

Լեռներու կատարներէն իջնող խիստ հովերը պատուհանները չեն անտառներուն, ընդհակառակը : Երբեմնի արմատախիլ ծառերու քովիկը իրենց գլուխները վեր, դէպ ի երկինք բարձրացնող հսկայ ծառերը՝ իջող այդ խիստ հովերուն կը պարտին ինչ որ են : Ամէն անգամ որ զօրաւոր հովեր գան դարձնեն անոնց կուրծքին, անոնք իրենց արմատները երկրին աւելի խորերը կ'երկարեն, ու նոր տեղերէ թարմ անունդ ստացած վեր, վեր կը բարձրացնեն իրենց գլուխները յաղթապան՝ հովերու սաստկութեանը վրայ :

Այսպէս նաեւ բոլոր հաւատքի մարդոց համար : Թող գան պաշարեն զանոնք ամէն կերպ նեղութիւններ, թող գան սաստիկ կերպով զարնեն անոնց՝ ամենատեսակ զգալիութիւններ : անոնք սակայն ամէն անգամ հաւատքի թարմ սնունդներ ստացած իրենց գլուխները վեր Աստուծոյ պիտի ուղղեն, պիտի մօտենան Անոր որմէ կու գայ իրենց օգնութիւնը :

Ահա պարտէզին մէջ գերեզմանը : Ահա կեանքի մէջ նեղութիւններու փրկութիւնը :

Ուրեմն քաջալերուէ, ով նեղուած հոգի, նեղութիւնները չեն այն զոր կը կարծէիր : Օրհնաբեր են անոնք :

Եթէ պարտէզի մէջ գերեզմանի մը ներկայութիւնը տխուր կ'ընէ քեզ, գերեզմանի մը շուրջ ալ պարտէզի մը գոյութիւնը ուրախութիւնով թող լեցնէ քեզ : Գերեզմանի մը առջեւ ես . բայց յիշէ որ պարտէզի մըն ալ մէջն ես :

Ռոտոսթօ

Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԱՌԱԿՆԵՐ—ՄԱՐԻՆ ԵՒ ԴԵԻՐ

Ամէն իրիկուն, երբ մարդը քուն մտնելու ըլլար, վիթխարի դեւ մը կու գար ու զայն գահավէժ տեղէ մը դէպ ի մօրուտը կը նետէր : Դեւը այնչափ խոշոր էր որ բոլոր երկինքը կը մթնցնէր : Զայն իր ոտքերէն վեր կը վերցնէր սաստկաշունչ փոթորիկի մը նման : Այդպէս տարուիլը շատ հաճելի էր, բայց մօրուտը ուր կը ձգուէր՝ շատ աղտոտ էր :

Մարդը օր մը որոշեց դեւին դիմադրել : Ոտքերը գետնին վրայ հաստատ կոխեց ու շարժիլ չուղեց : Ու զարմանքով գտաւ թէ կրնար իր ուղած տեղը անյողդողէ կենալ : Սոսկալի մաքառումէ մը ետքը դեւը զինքը հանդարտ ձգեց : Այդ բոլոր դիչերուն պահուն մարդը իր կեցած բարձր դիրքին մէջ քնացաւ : Եւ քանի մը գիշերներ նոյն քաջութեամբ իր դիրքը պահել յաջողեցաւ : Բաւական ատեն, ետքը երբ օր մը կը քնանար, տեսաւ պզտիկ միջատ մը որ իր ոտքին տակի խոտերուն մէջ կը բզզար ու իր ոտքերուն քով շրջաններ կ'ընէր : Մարդը երբ քնացաւ՝ հարցուց այն հրեշտակին, որ զայն կ'այցելէր իր երազներուն մէջ, դիմաւորու համար թէ ինչ էր այդ հետաքրքրական պզտիկ միջատը : Հրեշտակը պատասխանեց, «Ան այդ վիշապ-դեւն է որ քեզ այդ գահավէժէ վար կը զլուրէր :» «Բայց այն հիմա ո՛րչափ պզտիկցած է,» դոչեց մարդը զարմացումով :

Այն ատեն հրեշտակը պատասխանեց, «Ոչ, ան միշտ նոյն մեծութիւնը ունէր, դուն ես որ մեծցած ես :»

Ճ. ԵՏԿԸՐ ՓԱՐՔ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կենսաքանական հարցերու շարքին մէջ չկայ մէկը որ աւելի հետաքրքրական ըլլայ քան ժառանգականութիւնը : Թերեւս կեանքի գոյութեան սկիզբը կամ ծագումը աւելի կարեւոր հարց մը թուի շատերուն : Բայց մինչ աս բոլորովին վարկածային չըլլանալի մը կը վերաբերի՝ ժառանգականութիւնը ամէն օր մեր աչքերուն առջեւ բիւրաւոր օրինակներով ասպարեցուած ճշմարտութիւն մըն է : Ըստ երեւութիւն շատ պարզ խնդիր մըն է սա . ինչ կայ աւելի ինքնայայտ քան զաւելի մը իր հօր նման :

նիւր. ինչ կայ. աւելի բնական քան ակնկալել որ երբ ցորենն ցանես՝ ցորեն ալ հնձես, իսկ գարիէն գարի, կամ հակառակը ենթադրելով՝ ո՞վ կը յուսայ ձմերուկ հասցնել երբ դգուժի հունտ ցանած է, կամ ո՞վ կ'սպասէ որ իր կատուն օր մը քուռակ մը ծնանի: Ամէնուհետ համար ասոնք շատ պարզ խնդիրներ են, այնքան պարզ որ թերեւս մէկը ըսէ թէ ինչ աւելորդ բան է այդ մասին խօսիլ կամ գրել: Բայց ջանանք ըմբռնել բոյսի մը, կենդանիի մը սկզբնախորհիկէն մինչեւ կատարելութիւն ընթացած շաւղիները, անոր տակաւ դարգանայը և վերջապէս իր նախորդներուն նման դիրք մը, ձեւ մը գրաւելը. հետեւինք այն բոլոր փոփոխութիւններուն որոնց կ'ենթարկուի այդ արարածը իր ծաւալման միջոցին, յայնժամ պիտի տեսնենք որ խնդիրը այնքան պարզ չէ, բնաւ պարզ չէ:

Ժողովրդական թերթի մը սահմանափակ շրջանակին մէջ չենք կրնար հարկաւ մէջ բերել այն բոլոր դիտական փորձերը, կարծիքները եւ տեսութիւնները որ հաւաքուած են այս խնդրոյն շուրջ. չենք կրնար նաեւ մի առ մի թուել այն բոլոր կերպերը և միջոցները որ կան բուսական կամ կենդանական աշխարհի արարածները բազմացնելու և անոնց տեսակը յարատեւ պահելու: Բաւական պիտի սեպենք բարձրագոյն դասակարգի արարածներէն նմոյշ մը միայն առնելով ջանալ բացատրել ընդհանուր սկզբունքը:

Առնենք կակաչը. իր մութ կարմիր թերթերէ կաղմուած բաժակին կեդրոնը կը գտնենք եռակողմ սիւնակ մը, որուն վերի ծայրը ծալքեր կը նշմարենք. սա սիւնակը «բէժաբան» է, որուն մէջ ապագայ սերունդին սերմերը պիտի կաղմուին: Ասոր շուրջը կը տեսնենք վեց «ւէջներ», փոքրիկ դգալի մը նման գլուխով և կոթով. իւրաքանչիւր գլուխ կը պարունակէ բէժաբանի կոչուած նիւթը, որ երբ քննուի մանրացոյցով, փոքրիկ դնդակներէ բաղկացեալ կը տեսնուի: Երբ առէջները հասունանան՝ փոշին դուրս կը թափի և միջատները — մեղուներ, ճանձեր, թրթեռնիկներ, — մէկ ծաղիկէ միւսը այցելելու պահուն՝ կը տանին դայն և սերմնարանի ծալքերուն վրայ կը թափեն: Հոգ հասնելէ վերջ փոշին կը սկսի ծիւրեր արձակել, որոնք խողովակէ մը վար իջնելով՝ կը հասնին սերմնարանին պատերուն անկիւնները կարգով շարուած ձուիկներուն. անոնց հետ միանալով կը բեղմնաւորեն դանոնք, այսինքն սերմ ըլլալու վիճակին կը վերածն: Օրէնք դարձած է այս սկզբունքը, որ թէ՛ իրարմէ տարբեր տարբեր պէտք է միանան, և

թէ՛ որքան կարելի է՝ տարբեր անհատ բոյսերէ պէտք է դան որպէս դիւաւ արդիւնք գոյանայ: Աս միութեան մէջ է գաղտնիքը, գաղտնիք մը որուն վարագոյրը ո՛չ մանրացոյցը կրցած է վերցնել, ո՛չ ալ քիմիական կամ ֆիզիքական ուժէ փորձ մը: Երկու մանր, հիւլէանման մասնիկներ կը միանան, զանգուած մասնիկ մը կը կազմեն, որ այդ փոքրիկ խորշիկէն մէջ կը պարուեալէ ապագայ բոյսին բոլոր յատկանիշները, — անոր արմատին, բունին, տերեւներուն, ծաղիկին ձեւը, գոյնը, հոտը, — կատարեալ հաւատարմութեամբ ընդօրինակուած, բայց զարմանալիաց սահմանին դեռ չհասնաք: Եթէ սերմնարանը կրող բոյսը, զոր կրնանք ճայր կոչել, ուժէ կերպով, քիչ կամ շատ կը տարբերի փոշին կրող առէջներու բոյսէն, զոր հայր կըրնանք նկատել, — ասոնց միասին արտադրած սերմիկը կ'ըլլայ խառնածին մը, մաս մը հօր, մաս մը մօր նմանող: Զորօրինակ՝ եթէ կարմիր կակաչի բեղմնափոշի բերուի և միանայ ճերմակ կակաչի ձուիկներուն հետ, արդիւնքը կ'ըլլան կամ վարդագոյն կակաչներ, այսինքն կարմիր և ճերմակի միջին գոյն մը, կամ յաւէտ կ'ըլլան ճերմակով կարմիրով պիտակաւոր կակաչներ: Սակայն խնդիրը աւելի բաղադրեալ կ'ըլլայ երբ պիտակաւոր խառնածինը ուրիշ իրեն նմանի մը փոշիով բեղմնաւորուի: Թերեւս պիտի ակնկալենք թէ արդիւնքը բոլորն ալ պիտակաւոր պիտի ըլլար. բայց ոչ. 100 տունկէն գրեթէ 50ը պիտակաւոր կ'ըլլան, 25ը կարմիր և 25ը ճերմակ. այսինքն նախածնողաց յատկանիշները դարձեալ երեւան կ'իյլեն: Աս կըրնայ չարունակուիլ և շատ սերունդներ վերջը խառնուրդները կրնան շատ ալազանիլ, նոյն իսկ նոր ձեւեր, նոր գոյներ հագնիլ, բայց դարձեալ առենք մէկ կը նայիս ճերմակ մը, կամ կարմիր մը պիտի գտնուի նոր սերունդի շարքին մէջ, օտարականի մը նման միմակ մնացած, որ սակայն ցոյց կուտայ թէ ինչպէս էին իր նախածնողը:

Աս սկզբունքները առաջին անգամ ասկէ 30 տարի առաջ Մէնսէլ անուն Գերմանացի Աւգոստինեան Վանահայր մը փորձով ապացուցած էր, իսկ վերջերս Տը Վրիզ Հոլանտացին ու Լուիթըր Պերպէնք Ամերիկացին ընդարձակ փորձերու շարքերով աւելի վաւերացուցին, Բայց այս փորձերով գաղտնիքն ու զարմանալիքը ոչ թէ պակասած, այլ յաւէտ աւելցած կը գտնենք, երբ նկատի առնենք թէ ամբողջ բոյսին մէկ փոքրիկ մասնիկն է միայն որ կը զատուի նոր բոյսը կազմելու, ասոր ալ դարձեալ մէկ մասնիկը միայն. այնպէս որ եթէ ուզենք թուով բացատրել, ու առաջինը $\frac{1}{1,000,000}$ մաս

սը նկատենք ամբողջ բոյսին, երկրորդը կ'ըլլայ 1,000,000,000,000, և այսպէս կը բաժնուի սերունդէ սերունդ ու դեռ կը պահէ սկզբնական յատկութիւններէն մաս մը:

Թողելով աս սկզբունքին աշխարհի անցեալ դարերու կենաց վրայ ունեցած ազդեցութիւնը, և զանց առնելով այն բոլոր տեսութիւնները, որոնք աս սկզբունքով կը ջանան մեկնել աշխարհի բազմազան արարածներու գոյութիւնը, անցնինք մարդէակին կրած ազդեցութեան, որ աւելի գործնական դաս մը կրնայ ըլլալ մեզի համար:

Աշխարհի ազդերը այս տեսակէտով կրնանք երկու շարքի բաժնել, Բնական և Խառնուրդ: Առաջիններուն օրինակ կրնանք բերել Զինացիները, որ քաղաքական օրէնքով դատուած էին ուրիշ ամէն ազգէ, և Հայերը, որոնց կղզիացման պատճէջը Քրիստոնէական կրօնքը եղած է: Աս երկու ժողովուրդներն ալ, մանաւանդ իրենց բնագաւառներուն մէջ, հաւատարիմ մնացած են իրենց նախնաց ֆիզիքական, մասաւորական և բարոյական բոլոր հանգամանքներուն՝ դարէ ի դար զանոնք ժառանգած ըլլալով: Խառնուրդ ազգերուն լաւ օրինակներ են Իտալացիք Եւրոպայի մէջ և քաղաքաբնակ Թուրք ժողովուրդը Ասիոյ մէջ, Իտալիա արդէն շատ մը ցեղերու բնակարան էր երբ Հոսմի պետութիւնը հիմնուեցաւ, և շարունակ յաւելուած ստացաւ թէ՛ նուաճող թէ՛ նուաճեալ ազգերէն, մինչև անցեալ դարու սկիզբները: Նոյնը և աւելին եղած է Անատոլիոյ ժողովուրդին. քանի հազար տարիէ ի վեր ազգաց որբան եղող այս երկիրը ամէն ազգէ ժողովուրդ ունեցած և ամէնէն ալ ուղղուած է: Եւ երբ վերջապէս Օսմանեան Պետութեան հետ Մահմետականութիւնն ալ տարածուեցաւ՝ բոլոր կրօնաւորիս եղող անհատները տարրալուծուեցան, շաղուեցան Թուրք կոչուած ժողովուրդին հետ, այնչափ որ այսօր հմուտ գանկարան մը կրնայ Քիտացի, Լիկայոնացի, Գաղատացի, Սկիւթացի, Յոյն, Հայ, Քուրդ, Չէքքէզ, Լազ, Կուրճի, Էւն. Էւն., անհատներու յատկանիշներ նըշմարել ոեւէ Թուրք հասարակութեան մէջ: Միայն այն ազգերը որ ամբողջութեամբ կրօնաւորիս եղան, ինչպէս Քուրդքեր, Չէքքէզներ, Ալպանիացիք, Պոսնացիք, Էւն. պահեցին իրենց ազգային յատկանիշները՝ չխառնուելով միւսներուն հետ:

Գիտնականներ կը ջանան արդացուցանել թէ խառնուրդը միշտ աւելի տոկուն և զօրաւոր կ'ըլլայ քան միշտ միօրինակ զուտ սերունդէ յառաջ եկողը: Ասոր ապացոյցներ շատ են: Ծաղիկ մը լաւ պտուղ չըլլար, եթէ փոշին ուրիշ անհատէ մը չը

ստանայ, այլ իր անձնական փոշիով բեղմնաւորի: Կան նոյն իսկ ծաղիկներ, որպէս են քանի մը խոլորձներ («սհլէ») որ կը չորնան, եթէ իրենց անձնական փոշիով միանան: Ոչխարներ, այծեր, որ միշտ միեւնոյն գիւղի բերքն են, առանց դուրսէն խառնուրդ ունենալու, կ'ստորնանան տեսակով: Այդ է պատճառը որով պարարդպանը և կենդանաբոյծը իրենց տեսակները միշտ դուրսէն նորոգելու կը ջանան: Մովսիսական օրէնքին արեւակցութեան մէջ ամուսնանալուն դէմ դրած արգելքները որ մասամբ օրինակուած են Քրիստոնէայ եկեղեցիներու կողմանէ, խիստ ընտիր առողջապահական սահմաններ են, և անոնց դէմ գործողները միշտ սխալ ըրած են: Բայց դժուար է համոզել մարդկութիւնը քանի մը վնասներուն մասին, երբ այն վնասները ընողին չեն հանդիպիր, այլ յետագայ սերունդին. և ո՛ւր է այն իմաստուն մարդը որ ուրիշի սխալով խրատուի և ինք նոյնը չգործէ: Հոս յիշենք Կաթոնի հաշիւը ժառանգական յատկութեանց մասին: Մարդ մը ունի հայր և մայր, որոնց իւրաքանչիւրէն կ'ընդունի անոնց յատկութեանց $\frac{1}{2}$: Իսկ անոնց միջոցով անոնց ծնողներուն իւրաքանչիւրին յատկութեանց $\frac{1}{16}$, որ կ'ըլլայ $\frac{4}{16}$ կամ $\frac{1}{4}$. Գումար $\frac{3}{4}$. մնացեալ $\frac{1}{4}$ ը իր անձնական վաստակն է: Արդ՝ եթէ հիւծախտի ենթակայ երիտասարդ մը ամուսնանայ նոյն ախտին ենթակայ աղջկան մը հետ, զաւակը պիտի ունենայ $\frac{3}{4}$, կամ 75 առ հարիւր հաւանականութիւն հիւծախտաւոր ըլլալու: Իսկ եթէ նոյն երիտասարդը առնէ առողջ գերդաստանէ աղջիկ մը, զաւակին հիւծախտ ունենալու կարելիութիւնը պիտի իջնէ $\frac{3}{8}$ կամ 38 առ հարիւր, որ քիչ մը զոտւնութեամբ կրնայ անվնաս դառնալ: Նոյն իսկ եթէ հիւանդութեան ենթակայութիւնն ալ չըլլայ, մօտ ազգականներու ամուսնութիւնը առ հասարակ ճղճիմ, տկար զաւակներու ծագում կու տայ: 600 տարիէ աւելի տիրող Հապսպուրկի հարստութիւնը, որուն վերջին կարող ներկայացուցիչն է Աւստրիոյ Կայսրը, այս պատճառով հետզհետէ տկարացած և փճացած է: Միւս կողմանէ շատ օրինակներ կան ապացուցանող թէ որքան օգտակար եղած է տարբեր ազգերու անհատներու հետ միանալը: Մեծն Կիւրոս հայրը Պարսիկ, մայրը Մարացի էր. Մեծն Կոստանդինի հայրը Իլիրիացի, մայրը Միջագետքի. Մեծն Նաբոլէոնի հայրը Բաւարացի, մայրը Գերմանացի. Գրիգոր Է Պապին հայրը Բաւարացի, մայրը Գերմանացի, Լայպնից փիլիսոփային հայրը Գերմանացի, մայրը Լեհ. և Պէթրով Երաժշտին հայրը Հոլանտացի, մայրը Գերմանացի:

Բայց ուրիշ դերդաստանի կամ ազգի հետ խնամիտանալը չը բաւեր. պէտք է հարկաւ լաւ ընտրութիւն ալ ընել, ինչպէս Տաճկական առածն ալ կ'ըսէ, «Մօրը նայելով առ աղջիկը»։ Մարմնոյ առողջութիւն և գեղեցկութիւն ընտիր բաներ են, զոր ամէն ամուսնացող պարտի ի նկատ առնել, ոչ միայն իր հաճոյքին համար, այլ մանաւանդ ապագայ սերունդին երջանկութեան համար։ Եւ ճիշդ նոյն պատճառներով ալ պէտք է մեծ ուշադրութիւն ընել մտաւոր և բարոյական յատկութիւններու։ Գերմանացի երաժիշտներու դերդաստանը Պախ 1642է 1845 ներկայացուցիչներ ունեցած է իր ճիւղին։ Միւս կողմանէ 1835ին մեռնող գող և արբեցող Ատա ձըրքէ անուն կնոջ սերունդէն այժմ ողջ եղող 700 հոգիէն 578ը գող, մարդասպան, պռունիկ, մուրացկան և նմանօրինակ անբարոյական անձինք ըլլալով, Նիւ Եորքի նահանգը առոնց պատճառով սոյն 77 տարուան միջոցին չուրջ 250 հազար Օսմ. ոսկի ծախսած է։

Միթէ կարելոր խնդիր մը չէ՞ այս ամէն ամուսնացողի համար, ըլլայ այր, ըլլայ կին։ Մտածէ որ մէկ սխալ քայլէ պիտի ազդէ թերեւս դար մը, — «մինչեւ երրորդ ու չորրորդ ազգը» — մտածէ որ «հայրերուն կերած ազդիւր» չէ թէ միայն որդիներուն, այլ թոռներու որդւոց ալ «ակոն պիտի առնէ»։ Այս օրերս մասնաւոր առիթ կ'ունենանք այս մասին խորհելու։ Կը տեսնենք տառնեակներով երիտասարդներ, դեռ խակ, անփորձ և — անգործ, կ'ամուսնանան աճապարանքով, որպէս զի զինուորագրութենէ ազատին։ Կ'առնեն ստէպ իւրեցմէ աւելի անկարող որբուհի մը, խեղճ արարածը, որ դեռ զինք կառավարող մօրմը պէտք ունի, — ինք կ'ըլլայ մայր, մայր աւելի խեղճ, աւելի թշուառ սերունդի մը։ Ո՛ւր էք, ազգին բարեկարգիչները. չէ՞ք տեսներ թէ ո՛ւր կ'ընթանանք, ինչո՞ւ չէք բողոքեր, չէք արգիլեր. կամ թէ պիտի սպասէ՞ք մինչեւ որ այլեւս անկարելի ըլլայ ազատել և ազատիլ։ Ֆրանսա «մայրախնամ» ընկերութիւն մը կալմած է. արդեօք մենք ալ պիտի ունենանք ընկերութիւն մը երիտասարդներու գոնէ խրատ տուող որ տեսնեն թէ ներկայ հոսանքը ո՛ւր կը տանի։ Մենք ժառանգեցինք շատ լաւ բաներ մեր նախնիքներէն. ինչ ժառանգութիւն պիտի թողունք ապագայ սերունդներուն, Մարդուան

8. 8. ՄԱՆԻՍԱՅԱՆ

ՅՈՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԱՍԻԱՅԻ ԵՕԹԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

[Բարեհաճութեամբ Օրէնքի թոյլատրուած ենք հրատարակելու յօդուածաշարք մը, զոր գրած է Վեր. Էտուըրտ Րիկզ. Վ. Ա. Գրիս. Ջանից Ընկերութեան Նախագահ Վեր. Տր. Ֆ. Է. Բլարքի և Միսիս Բլարքի ընկերակցութեամբ Ասիայի Եօթը Եկեղեցիներուն ըրած մէկ այցելութեան առիթով։ Յօդուածաշարքը պիտի երեւի Աւետիքի յաջորդական երկու կամ երեք թիւերուն մէջ։

ԽՏԻ. Աւետիք

Ինծի համար շատ մեծ հաճոյք մը եղած է այս վերջին երկու շաբաթներու մէջ մօտէն յարաբերութիւններ ունենալ Տր. և Միսիս Ֆ. Է. Բլարքի հետ։ Ոչ միայն պատիւը ունեցած ենք ճամբորդութեան առիթով իրենց հաճելի ընկերակցութիւնը վայելելու, այլ նաեւ հիացած ենք անոնց համբերութեան ու Փոքր Ասիոյ մէջ ճամբորդելու բազմատեսակ դժուարութեանց և անհանգստութեանց համակերպելուն։ Բայց այս առիթ մը եղած է մեզի համար նաեւ անոնց հետ անձնապէս ու խորին համակրութեամբ և յարգանքով կապուելու և արժէքաւոր ու տեւական բարեկամութիւն մը հաստատելու։

Ասիոյ Եօթը Եկեղեցիներուն Եօթը քաղաքներէն չորսը — Փիղադելփիա (Ալաշէհիր), Թիւատիր (Ազհիսար), Ջմիւռնիա, Պերգամոն (Պէրգամա), հիմա ալ ծաղկեալ քաղաքներ են, և Սր. Յովհաննէսի օրերէն ի վեր այնպէս ըլլալ կ'երեւան. մինչդեռ Սարգիկէ (Սարթ), Եփեսոս (Այասուլուդ), Լաւողիկէ (Էսկի-հիսար), անապատ դարձած են, բայց դեռ ունին ընդարձակ ու վիթխարի աւերակոյտներ, որոնք անոնց նախկին փառքին ու զօրութեան մասին կը պատմեն։ Այցելեցինք նաեւ Մանիսա (Մադնիսա) և Յերապոլիս (Բամպուկ-գալէսի) և հետեւէն տեսանք Կողոսսան. հոն այցելութիւն մը տալու համար պէտք եղած 24 ժամը չտուինք, որովհետեւ մեզի ըսուեցաւ թէ հոն հին քաղաքի տեսանելի մնացորդներ չկան։ Ո՛ւր որ քաղաքները մնացած ու ծաղկած են, հոն միտում մը եղած է հին չնքերու մնացորդները անհետացնելու և անոնց բեկորները նոր շէնքերու, և բնականաբար մօտաւոր դարերու ոճով շէնքերու շինութեան գործածելու, թէեւ Պերգամոն բացառութիւն մըն է իր ընդարձակ և ուշադրաւ աւերակներով։

Ձեզմէ ոմանք այցելած են Փիղագեղիփիան (Ալաշհէր) (և ես հիմա 1903էն ի վեր նոր բան մը չունիմ ձեզի տեղեկացնելիք)։ Հոն շատ քիչ բան կայ մէկու մը յիշեցնելու թէ հոն հին բնակչութեամբ քաղաք մը գոյութիւն ունեցած է, իսկ մասնաւոր փառք ու մեծութիւն մը յիշեցնելու համար՝ աւելի նուազ բան կայ։ Բաւական թանձրութեամբ հին պատի մը մնացորդը կայ, որուն վրայ դուռ մը բացուած է, որ 1903ին լմնցած է և բաւական տպաւորիչ է։ Անոր գրեթէ կէսը քանդիչ, բարձրադաս քարահատներու միջոցով փլցուած է վերջերս, և անոր քովի փողոցը կ'երեւայ թէ պիտի լայննայ ու «չտկուի»։ Մէկ կէտին վրայ կ'ըմբարտէ շինուած զոյգ մը խոշոր կամարակալներ կան, որոնք հաւանօրէն առաջ կամարով մը իրարու կապուած էին ու հսկայ և հաստատուն շէնքի մը մաս կը կազմէին։ Ասոնք մնացորդներն են, կ'ըսուի, Աստուածաբան Սր. Յովհաննու Եկեղեցիին, բայց թէ ինչ հեղինակութեամբ՝ զիտնալ կարելի չէ, բայց անոր եկեղեցի իսկ ըլլալը տարակուսելի է։ Բաղաքին ետեւը, բլուրին կատարը, հաւանաբար հին զգեսակի մը խեղճուկրակ մնացորդները կան։ Բաղաքին արեւելեան ծայրէն ոչ շատ հեռու աղբիւր մը կայ, որուն ջուրը դառնահամ չէ, բայց հանքային է և որ շիշերու մէջ դրուելով այդ կողմերը կը ծախուի, և իր հանրածանօթ մաքրութեան համար յարդի է քան թէ ենթադրեալ բժշկական յատկութեան համար։ Այս աղբիւրէն ոչ շատ հեռու, բայց անկէ բոլորովին անշատ ըլլալով տաք ջուրի ուրիշ աղբիւր մը կայ, որ քիչ մը երկաթի լուծոյթ կը պարունակէ։ Այս ջուրով լոզնալ, մասնաւորապէս ամառը, շատ առողջապահական կը նկատուի այդ կողմերու մարդոց մէջ։ Այս աղբիւրներուն քով կայ գործարանի շէնք մը, ուր մատուտակի տեղական արտադրութեան պատրաստութեամբ կը զբաղուէր, բայց գրտնուած է թէ մատուտակը այդպէս արմատ ձեւով Անգղիա կամ ուրիշ տեղ ղրկել ու հոն պատրաստել տալը աւելի նպատակայարմար է, և այդ շէնքը հիմա իբրեւ ջաղացք կը գործածուի։ Ներկայ Ալաշհէր քաղաքը բարեկեցիկ, հանգստաւէտ ու ինքնարաւ կ'երեւայ։ Քսան հազարի չափ բնակչութենէն գրեթէ մէկ չորրորդը Յունադաւան Բրիտանիաներ են, ու մնացեալները Մահմետական։ Բրիտանիաները քանի մը եկեղեցիներ ունին, որոնց մասին շատ մը աւանդութիւններ կը պատմուին նախաքրիստոնէական կանուխ դարերու ակնարկութեամբ։ Անոնցմէ մէկուն — Սր. Գէորգ եկեղեցին — մէջ կայ հետաքրքրական նկար մը որ Սր.

Յովհաննէսը կը ներկայացնէ ընկողմանած դիրքով մը, երեւութապէս քնացած։ Անոր վրան կը կենայ երեւոյթ մը սպիտակազգեստ, որուն բերնէն երկսայրի սուր մը կ'ելլէ։ Մէկ կողմն են եօթը աստղեր, իսկ միւս կողմը եօթը եկեղեցիի մանրանկար պատկերներ, աշտանակներ եւայլն, շատ կոշտ կերպով նկարուած։

Սարգիկէ (Սարթ) շատ տարբեր վայր մըն է։ Թրքական պզտիկ գիւղ մը, ուր կան նաեւ վաշկատուն Եօթիւկներու քանի մը վրաններ, հիւղակ, ներ, և ասոնք չեն յայտնէր նոյն իսկ հին քաղաքին վայրը։ Հին քաղաքին վայրը միշտ նշանակուած է երկու անկատար Յունական սիւներով, ուր կան նաեւ խառն ի խուռն դէպ մը նոյն տեսակ սիւներու խոռոչաւոր վերնամասներու։ Մինչեւ վերջերս Սարգիկէի մասին հաղիւ այսչափ բան ծանօթ էր։ Բայց այս վերջին երեք չորս տարիներու ընթացքին շատ ընդարձակ ու կարեւոր պեղումներ շատ հետաքրքրական և նշանակալից առարկաներ և իրեղէններ երեւան հանած են։ Պեղումի այս գործը Նիւ Եորքի մօտ Ամերիկեան մասնաւոր ընկերութեան մը կողմէ յառաջ կը տարուի և Փրինսթընէ Փրոֆ. Հ. Ս. Պըթլըրի հսկողութեան տակ է։ Փրոֆէսորին կ'օգնեն քանի մը կարող օգնականներ որոնք ևս Փրինսթընի շրջանաւարտներ են, և կան ուրիշներ ալ որ Բէյմպրիճի շրջանաւարտներ են։ Անոնք Արտեմիսի ընդարձակ մեհեանի մը յատակը գրեթէ ամբողջութեամբ մէջտեղ հանած են։ Այդ մեհեանին մաս կը կազմեն շատ ծանօթ այդ երկու կանգուն սիւները։ Հիմա դիւրին է տեսնել թէ առաջ այդ սիւներուն հաղիւ մինչեւ կէսը կ'երեւար, և հիմա որ բոլորովին երեւան հանուած են՝ կարելի է տեսնել անոնց տարօրինակ բարձրութիւնը, որ է 69 ոտք, այսինքն Աթէնքի մէջ գտնուող Օլիմպոսի Դիոսի սիւնէն 13 ոտք երկայն, եթէ յիշողութիւնս զիս չսխալեցներ այս թիւերու մասին։ Այս չքեղ ու հոյակապ մեհեանը որ Բրիտանիէ առաջ Դ դարուն մէջ սկսած էր, վերաշինուեցաւ (Բ. Ա.) 19ին, երբ մեծ երկրաշարժ մը անոր արեւելեան կողմի բլուրը, որուն վրայ Սարգիկէի Ակրոպոլիսը կը զբաւնուէր, երկուքի ձեղքեց և անոր մէկ մասը մեհեանին վրայ գլորեցաւ, զայն մասամբ թաղելով և վերաշինութեան գործը դադարեցնելով։ Այս բացատրել կ'երեւայ այն իրողութիւնը թէ այս երկու սիւներուն խոյակներուն քանդակները անկատար մնացած են, թէեւ քանդակներու զխաւոր գիծերը յայտնի են։ Փրոֆ. Պըթլըր և իր ընկերները գործը յառաջ կը մղեն 142 գործաւորներու աշխա-

տուժեամբ, և նեղ գիծերու վրայէն զառիւար իր ծանրութեան ուժով գացող բեռնակառքերով որոնց հողը վարը ձորին մէջ կը պարպուի: Մեհեանին արեւմտեան կողմի բլուրները հին ատեն կը գործածուէին իրրեւ գերեզմանոց, և այս խուզարկումները քանակներով հին գերեզմաններ երեւան հանած են, որոնց մէջ գտնուած են շատ մը թանկագին բաներ, որոնք թաղումի շատ մը մասնաւոր կերպեր կը բացատրեն: Փրոֆ. Պըթլըր շատ ազնուութեամբ հաճեցաւ մեզ այդ դերքուկ լեռնակողին քարայրներէն մէկ քանին առաջնորդել: Մենք մասնաւորապէս հետաքրքրուեցանք Պարսկական չիրմի մը մասին, որ տեսակ մը հին կղմինտէ շինուած էր: Այդ չիրմի մը գոլշուրութեամբ հողէն դուրս հանուած էր և այդ իրիկուն պիտի բացուէր՝ թէեւ դեռ յայտնի չէր թէ թանկարժէք բան մը պիտի գտնուէր անոր մէջ թէ ոչ: Ան մեզի ցուցուց նաեւ առժամեայ կերպով յարգարուած Հնութեանց թանգարանը, ուր ի ցոյց դրուած էին գտնուած առարկաներէն հողէ անօթներ, ապակեղէններ, մետաղեայ առարկաներ, քանդակներ և արձանադրութիւններ, եւլն: Սարգիկէ գէպ ի հիւսիս նայելով, երկաթուղին անցած ձորին անդի կողմը կրնանք տեսնել աշխարհիս ամէնէն հետաքրքրական գերեզմանոցը: Ան բլրակներու ընդարձակ տեսարան մըն է, զոր թուրքերը «Պէթլէ» կը կոչեն: Այդ բլրակներով ծածկուած տարածութիւնը մղոններով կ'երկարի ձորին հիւսիսային կողմէն, և այդ բլրակներէն ոմանք շատ մեծ են և մէկուն մասին մեծ բուրգէն աւելի խոշոր ըլլալ կը պատմուի: Կ'ըսուի թէ ամէնէն խոշոր երեքը կը պատկանին Ալիադէսի, Կիկէսի և Կրեսոսի, և բոլորն ալ թաղաւորներու և քուրմերու չիրմներ են:

Մանիսա էր մեր կենալու երկրորդ վայրը, որ թէեւ Եօթը Եկեղեցիներէն մէկը չէ, և Եկեղեցական Պատմութեան մէջ ալ կարեւոր վայր մը չէ, բայց նորէն ալ մեզի համար ուշադրաւ էր: Անոր անունէն ածանցուած են մագնիս, մագնիսականութիւն եւայլն բառերը, որովհետեւ հին ատեն այդ կողմերը գտնուած է մագնիս մը: Հանքային «մանիէլիա» կոչուած նիւթն ալ թեսալիայի մէջ համանուն ուրիշ վայրէ մը իր անունը առած ըլլալ կը կարծեմ: Այս վայրին մէջ արդիական եկեղեցական պատմութիւնը կը շինուի: Այս վայրը Յունական Աւետ. Միութեան յաջող դաշտերէն մէկն է կանոնաւոր եկեղեցիով ու յաջող հովիւով:

(Ծարուակէ)

ՄԵՐ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ Ա.

Յառաջիկային Կ. պոլսոյ մէջ պիտի գումարուի Համաթողով մը, որուն մէջ ներկայ պիտի ըլլան Պորտի ներկայացուցիչներէն զատ նաեւ բովանդակ Թուրքիոյ իւրաքանչիւր միսիոնարական կայանէն և Միութեան ժողովէն նուիրակներ: Սոյն ժողովին մէջ նկատի պիտի առնուին Թուրքիոյ միսիոնարութեան գործածելիք նոր միջոցները Աւետարանչական գործին յառաջացումին համար: Սոյն ժողովին մէջ նկատի առնուելիք կէտերէն ոմանք մեր Աւետ. եկեղեցիներու համար կենսական են, որոնց մասին կ'ուզեմ ներկայացնել իմ կարծիքներս:

Ա. Բող. Ժողովարդին հոգեւոր և բարոյական անկումն պարտաւոր: Մերուններ կ'ողբան այսօր թէ ներկայ Բողոքականներ հիներու Քրիստոնէական կեանքը և գործունէութիւնը չունին, թէ «Հին օրերը այս օրերէն աղէկ էին»: Հին ատեն սէր, համակրութիւն, փոխադարձ օգնութիւն, խանդ և գործունէութիւն Տէրով գործին զարգացումին համար, ընտանեկան այցելութիւններ և քաջալերութիւններ կային, և այսօր գրեթէ կը պակսին այդ բաները նորերու մէջ: Յայտնութեան գիրքին խօսքը մեծապէս կը պատշաճի մեր եկեղեցիներուն համար, «Քու առջի սէրդ ձգեցիր» (Բ. 4), Ինչո՞ւ, սակայն, այսօրուան Բողոքականներ հիներու կեանքը և գործունէութիւնը չեն պատկերացներ Վասն զի

1. Հին Բողոքականներ հալածանքի մէջ աւելի զօրաւոր և տոկուն հաւատք մը ցոյց տուին, և աւելի բարձր կեանք և գործունէութիւն. մինչ այսօր հալածանքէ դուրկ՝ պաղած են կեանքի և գործունէութեան մէջ: Ծառը սաստկամուռնչ փութորիկէն աւելի կ'ամրապնդուի:

2. Հին ատեն աւելի մեծ չափով կար Աստուծոյ Խօսքին ուսումնասիրութիւնը, Հիները Սբ. Գիրքին խօսքերը պաշտելու աստիճան կը սիրէին և կը կատարէին: Աստուծոյ Խօսքերով կը սնանէին հոգեւորապէս և գործի կը մղուէին: Մինչ այսօր Սբ. Գիրքը ընդհանրապէս իրրեւ աւելորդ և անպէտ բան մը մէկզի նետուած է. կարեւոր տեղը տրուած չէ Սբ. Գիրքի ուսումնասիրութեան: Շատեր սխալ չարժանութիւններով կը կարդան և կը լսեն Աստուծոյ Խօսքերը, հետեւաբար չեն կրնար ունենալ հոգեւոր կեանք և գործունէութիւն:

3. Հիները նորերէն շատ աւելի լաւ ըմբռնած էին Աւետարանչական գործին արժէքը և կարեւորութիւնը, Երբ դպրոցական մը չզգար գիտու-

թեան արժէքը և կարեւորութիւնը, բնականօրէն չօգտուիր արուած դասերէն: Երբ մանուկ մը չգիտեր իր ձեռքին մէջ գտնուած աղամանդին արժէքը, կա՛մ իրրեւ անպէտ բան մը մէկգի կը նետէ, և կա՛մ ուրիշին չնչին մէկ խաղաղիկին հետ կը փոխէ: Այսօրուան Բողոքականներ դժբախտաբար պէտք եղածին պէս չեն ըմբռներ և չեն գիտեր գործին արժէքը և կարեւորութիւնը, հետեւաբար տուած են ինքզինքնին կրօնական անտարբերութեան:

4. Մեր եկեղեցիներուն մէջ տեղի ունեցած յաճախիկ կոիւները շատած են մեր եկեղեցիներուն ոյժը, տկարացուցած են շատերու հաւատքը, գայթեղուցած են տկարամիտները, և հասուցած են մեր եկեղեցիները ներկայ ողբալի կացութեան: Ո՛րքաններ տակաւին պատրաստ չեն ժողովրդական քուէով գործ տեսնելու: Երբ աղատ են, կ'ուզեն իրենց թշնամիին գլուխը ջախջախել: Հեղինակութիւն մը պէտք է այդպիսիներու համար: հակառակ իրենց չափահասութեան, մանուկներ են տակաւին, և կը կարօտին ծնողական հեղինակութեան, եթէ ոչ՝ կամ կրակին մէջ իյնալով կ'այրին, և կամ դանակ մը իրենց փորը մխելով կը կորսուին: Երկար դարեր միապետական կամ բռնապետական օրէնքով կառավարուող ժողովուրդ մը մէկ օրէն կամ նոյն իսկ քանի մը տարուան մէջ հանրապետական չկրնար դառնալ, այլ աստիճանաբար: Հանդերձը յարմարելու է մարմինին: Երբ մանուկի մը մեծ հանդերձ մը տրուի, պիտի չկրնայ քալել, այլ մանաւանդ վրան կոխելով պիտի իյնայ դետին: Նօրածին մանուկ մը չկրնար մարսել միսը: Կերակուրը յարմարելու է ստամոքսին: Ժողովական դրութիւնը մեղ այնքան օգտակար չեղաւ, քանի որ միացած էր անիշխանութեան հետ: Անիշխանութիւնը ժողովուրդի մը մահն է: Չունեցանք ընդհանուր կանոնադիր մը, որով կառավարէինք մեր եկեղեցական գործերը: Ամէն մարդ իր աչքին հաճելի եղածը ըրաւ: Եւ ասկէ յառաջ եկան անհամաձայնութիւններ, վէճեր, կոիւներ, և վերջապէս ներկայ ողբալի կացութիւնը:

5. Բողոքականութիւնը մեր մէջ արտաքին պատուաստ մըն էր, և պատուաստը յաճախ չըռնէր, կամ տկար կը մնայ: Բողոքականութիւնը մեր մէջ այսօր տկար պատուաստի երեւոյթն ունի: Տարբեր բացառիկ խնամքներ կարեւոր են տկար պատուաստը զօրացնելու համար:

ԿՈՄԻՏԵԱ ՆԻՋԱԿՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆ
2.

Տէպար Ծրագրեր

Հաւագոյն քաղաք մը կամ գիւղ մը ունենալու համար տիպար ծրագիրը, զոր խոստացած էինք տալ մեր նախորդ յօդուածով, կու տանք ստորեւ: Զայն աւելի ամբողջական ընելու միտքով յառաջաբան յօդուածը կը կրկնենք:

Յաւագոյն. «Կը հաւատանք թէ հասարակութիւն մը, ինչպէս անհատ մը, պէտք է գաղափարական մը ունենայ, և անոր քաղաքացիները տեւական ու միացեալ ջանքերով պէտք է վճռապէս աշխատին այդ գաղափարականին իրականացումին համար: Կը փնտռենք հասարակութիւն մը որուն մէջ բան մը միասնակար չըլլայ ու չքանդէ, այլ ամէն բան օրհնութեան և շինութեան պատճառ ըլլայ:»

1. Բարոյական. Կը հաւատանք թէ մաքուր բարոյականը, ըլլայ անհատական, ըլլայ հասարակական, հիմն է աղէկ հասարակութեան մը: Այս պատճառով պիտի ջանանք մեր տեղէն վանիլ այն բոլոր միջոցներն ու հաստատութիւնները, որոնք կը մնասեն ժողովուրդին նկարագրին: Այնպէս որ մեր տղաքը և աղջիկները կարող ըլլան մեծնալ՝ ըլլալու համար մաքուր ու զօրաւոր էրկմարդեր և կիներ:

2. Առեւտրային. Մենք առեւտուրի մէջ իրարու մնասելու աշխատելէ աւելի իրարու բարգաւաճումին սատարելու պիտի աշխատինք: Այնպէս որ մեր քաղաքին մէջ առեւտուրը եղբայրաբար պիտի ըլլայ, ընդհանուրին օգտին ծառայելու տեսակէտով և ոչ թէ քանի մը մարդոց հարստանալուն եսապաշտական տեսակէտով միայն:

3. Աշխատանքային. Պիտի ջանանք ունենալ հասարակութիւն մը որ մեր աշխատաւոր եղբայրներուն համար ալ կարելի եղածին չափ նպաստաւոր պայմաններ հայթայթէ. այնպէս որ անոնք անբանաւոր կերպով օրական շատ մը ժամեր աշխատելու հարկին տակ չգտնուին, և ստանան այնպիսի օրավարձ մը, որով կարենան յարմարապէս հոգալ իրենց ընտանիքները — այսինքն ամենաբարձր օրավարձը զոր կրնան տալ զիրենք աշխատողներ, իրենց համար ալ բանաւոր չահ մը ապահովելէ ետքը:

4. Առողջապահական. Քանի որ ֆիզիքական առողջութիւնը կարեւոր է անհատական ու հասարակական երջանկութեան և զարգացումին համար, պիտի ջանանք ապահովել հասարակական հսկողութիւն մը, այնպէս որ մեր հասարակութիւնը ու-

նենայ անխարդախ սննդեղէն, մաքուր ջուր, քաղաքին անմաքրութեանց յարմար միջոցներով մաքրուիլը և առողջապահիկ տուններ: Պիտի ջանանք նաեւ պատեհնութիւններ հայթայթել առողջապահիկ պայմաններու տակ հասարակաց կրթութեան համար:

5. Զբօսանք. Քանի որ միտքը և մարմինը հանգիստի և զբօսանքի պէտք ունին իրենց զօրութեան բարձրագոյն աստիճանը պահպանելու համար, ոչ միայն պիտի ջանանք մեր ժողովուրդին հանգիստի և զբօսանքի յարմար ժամեր յատկացնել, այլ պիտի ջանանք քաջալերել զանոնք որ իրենց այդ պարապուրդի ժամերը գործածեն զբօսանքի անմեղ ու առողջապահիկ տեսակներու, կիրքերէ, ցանկութիւններէ և արեցեցութենէ հետ: Պիտի աշխատինք անոնց համար այս տեսակ զբօսանքի մաքուր տեսակներ խորհիլ:

6. Ընկերային կենսութիւն. Պիտի աշխատինք ունենալ հասարակութիւն մը որուն մէջ դասակարգի զգացում չըլլայ, այլ բոլորն ալ բարեկամական և եղբայրական յարաբերութեամբ իրարու հետ հաղորդակցին, ուր զօրաւորը օգնէ տկարին, հոգայ հիւանդն ու ծերը, և օգնութեան ձեռք կարկառէ անոնց, որ կը տառապին արկածներէ, կամ գործելու առժամակայ անկարողութենէ:

7. Կառավարութիւն. Որչափ ատեն որ իբրեւ քաղաքացիներ՝ պաշտօնեաներու ընտրութիւնը մեր վրայ կը մնայ, և որչափ ատեն որ օրինաւորապէս մենք կրնանք ազդեցութիւն բանեցնել ընտրութեան համար անոնց, որոնք առանց ընտրութեան կը կարգուին իրենց պաշտօնին, պիտի ջանանք ունենալ այնպիսի պաշտօնեաներ, որոնք անբարոյութեան արատէն զերծ ըլլան, մարդիկ, որոնք պիտի ծառայեն ոչ թէ մի միայն անձնական շահու համար, այլ մեր հասարակութեան օգտին համար: Եւ մենք անոնց հետ սրտագին կերպով պիտի գործակցինք ունենալու համար զօրաւոր ու օգտակար տեղական կառավարութիւն մը:

8. Կրօն. Հաւատալով թէ ամէնէն բարձր մարդկութիւնը կը սնուցուի առ Աստուած հաւատքով ու մարդոց հանդէպ անձնութիւնութեամբ, պիտի աշխատինք որ մեր հասարակութիւնը սնուցանէ կրօնական հաստատութիւններ, որոնք կը զարգացնեն ամենաբարձր քաղաքակրթութիւնը, կը զօրացնեն հասարակական պաշտամունքը առ Աստուած, և որուն պաշտարարութիւնը կ'ըլլայ մարդոց ծառայել:

Երբեք չենք մոռնալ. «Մեր տկարութիւններուն գիտակ, մեր պարտականութեանց տակ խոնարհ:

Ամենակարող Աստուծոյ վրայ վստահ, կը նուիրուինք միասնաբար աշխատելու, որ մեր քաղաքը ըլլայ գեղեցիկ ու արդար, Աստուծոյ քաղաքը մարդոց մէջ:»

Յաջորդ յօդուածով պիտի խօսինք այս ծրագիրը կիրարկելու կերպերուն վրայ:

Իրիւստեայ Ընկերակազմ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԱՐԴԻ ԴԻԻՑԱԶՈՒՆՆԵՐԸ

Վէլֆրէ Կլէֆէ

(Շաբ. Զառարդ. Թիւն և վերջ)

Դէպ ի Հապրատոր: Ատկէ աւելի վայրենի տեղ մէկը չկրնար խորհիլ: Աս երկրին մէջ տարուան զրեթէ ութ ամիսը ձմեռ է: Հոն այցելողը երկար ամիսներ ոչինչ կը տեսնէ բաց ի սառնապատ լեռներէ: Դուրսէն ոչ սուրհանդակ և ոչ ուեւ լուր կրնայ ստացուիլ: Կրինֆէլի համար սակայն այս անշուք վայրը իր մասնաւոր հրապոյրը ունէր: Հոս կը բնակէին խեղճ, հոգեկան ու մարմնական օգնութեան կարօտ մարդիկ: Ան գնաց ըսելով, «Բնաւ երեք չեմ ցաւիր այս քայլը առնելուս համար: Ես հազիւ թէ զոհարեցութիւն նկատեցի, քաղաքակրթեալ վայրերը թողելով այս տեղ հաստատուիլ: Հոս անանկ մարդիկ գտայ որ քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ հաղուազիւտ են:» Թէպէտ այս երկրին մէջ միսիոնարութիւն հաստատուած էր Հեռնոտեան (Եղբարց Միութիւն), ժողովականութեան, Մեթոսականութեան ու Մկրտչականութեան ձեռամբ, և ամէնն ալ մէյմէկ միսիոնարական կայան հիմնած էին, բայց ծովեզերեայ տեղերը ուր դժուարագոյն գործը կար կատարելիք, և ուր որսորդներն ու ձկնորսները առանձնացած կը բնակէին, խիստ շատ գործ կար կատարելիք և յիշեալ Ընկերներէն մէկը շտանձնեց զայդ: Մանաւանդ բոլոր մը հոս կրնար շատ բարիք գործել: Երբ հոս Կրինֆէլ գործի սկսաւ, իրեն ամբողջ կարողութիւնները գործածեց, զրեթէ դերմարդկային կորովով գործը ի գլուխ հանեց: Շատ մը ճիւղերու բաժնեց, օգնեց ո՛ւր որ օգնել կարող էր, մէկ ձեռքը Սբ. Գիրքը, իսկ միւս ձեռքը դեղը առնելով, գիւղէ գիւղ, խրճիթէ խրճիթ կը ճամբորդէր: Անոր համար երեք ճամբայ մը հետու չէր, և ոչ ալ վտանգ մը մեծ, և ոչ իսկ մութ գիշեր կար, այլ ե՛րբ կանչուէր՝ պատրաստ էր: Տէրը հրեշտակով մը պաշտպանեց զանիկա: Անոր կեանքը իրադարձութիւններով այնքան հարուստ էր որ վէպի մը նիւթ կրնար ըլլալ: Ո՛րքան բարիքներ ըրաւ, ո՛րչափ օգնութիւններ հասցուց խօսքով ու գործով, ասիկա նախ յաւիտենականութեան

թեան մէջ պիտի յայտնուի: Բայց մի քանի տեսա-
նելի աշխատութիւններ կ'երեւան. 4 հիւանդանոց,
նաւային գործարաններ ու աղօրիքներ եւն. չինեց,
ուր ժողովուրդը աշխատիլ և նեղութեան մէջ օգ-
նութիւն գտնել կարողացաւ: Հիւանդներն, որբե-
ւարիներն ու որբերը կանոնաւորապէս պաշտպան-
ուեցան: Նիւ Փընտլէնտի մէջ հաստատութիւն մը
կառուց, ուր պատանիներ կրնային ամէն կերպ
կոչումներու նախակրթութիւն մը ստանալ: Այս
բոլորը միայն մարդ մը կատարեց 18 տարուան
մէջ իր հաւատքով, արիւթեամբն ու հեռատեսու-
թեամբը: Մէկը որ վախ չէր գիտեր, պատրանք-
ներով չէր յուսահատեր և որուն միակ ուժը, կե-
նաց ձգտումը, իր Քրիստոնէական պարզ ամենա-
սուրբ հաւատքն էր: Եւ ան իր սիրաշահող անձ-
նաւորութեամբը այդ երկրին բնական կառավարի-
չը ըլլալու յարմարեցաւ:

Կրիսթիանի ներքին փորձառութիւնը, անխոնջ
ազդեցութեան զօրութիւնը ու անձնական նկա-
րադրը եկեղեցական կազմակերպութիւններուն
ու ընդհանուր Քրիստոնէական կեանքի համար
չափ արժէքաւոր են: Անոր հեղինակած գրքին
«A Man's Faith»-ի մէջ գրուած է, «Այլեւս մար-
դիկը չենք կրնար Քրիստոնէական հաւատքին բե-
րել՝ ան հրաշքները պատմելով զորոնք Քրիստոս
իր ժամանակին ըրած է: Նաեւ, ինչպէս ոմանք կը
խորհին, մարդիկ Քրիստոսի Աստուածութեան
վրայով չափ չեն հետաքրքրուիր: Այլ աշխարհ այսօր
կ'ուզէ Յիսուսի հրաշքներն ալ տեսնել, և Քրիս-
տոսի Աստուածութիւնը պէտք է իրեն հետեւող-
ներուն կեանքին վրայ երեւայ: Ահա այսպէս
պիտի կրնան յաղթուիլ աստուածաբանութեան
մասին այն մեծագոյն դժուարութիւնները, Հաւա-
տացեալին համար պէտք է Աստուածաբանութիւ-
նը, իսկ անհաւատներուն համար Քրիստոնէական
մաքուր կեանք:

«Պաշտամունքը կը կայանայ Աստուծոյ ծա-
ռայութեան մէջ, ոչ թէ երգելուն, Սուրբ Գիրք
կարդալուն ու աղօթելուն մէջ: Անշուշտ ասոնց
ամէնը իրենց տեղերը ունենալու են, բայց եր-
բեք պէտք չէ որ Քրիստոնէական ծառայութեան
տեղը ընեն: Աղօթաժողով կամ Կիրակնօրեայ
Դպրոց, որ սովորաբար իբր պաշտամունք տեղի
կ'ունենան, աւելի ընտանեկան զբօսանք են, նոյն
իսկ ամենալաւ Քրիստոնէին համար, որ յաճախ
թաքտեւութեամբ կ'այցելէ: Ով որ Կիրակի ա-
ռաւօտ բարի Սամարացիին քարոզը մտիկ կ'ընէ,
թող անիկա ծոյլ ու անփոյթ չնստի եկեղեցին ի-
րիկուան պաշտամունքին, այլ Տէրովը յորդորանքին

թող հետեւի, որ ըսաւ՝ Գնա, դուն ալ այնպէս ը-
րէ: Պէտք է որ ուրախութեամբ կատարէ իր գոր-
ծը. տարբերութիւն չըներ բնաւ թէ Տէրը զինք
ո՛ւր կանչեր է: Ով որ այս չկրնար, ուղիղ ճամ-
բուն մէջ չգտնուիր, Հաւատքը գիտութիւն չէ,
այլ բացարձակ վստահութիւն Աստուծոյ վրայ և
անպայման հնազանդութիւն անոր հանդէպ: Ով որ
այս հաւատքը ունի, ետ պիտի կենայ մարդիկը
քննադատելէ, եթէ գէշ ու ինկած իսկ ըլլան, և
պիտի սկսի խորհիլ լաւագոյն եղանակին վրայ՝ թէ
ի՛նչպէս օգնել կարող է մարդկութեան: Մեծ և
սոսկալի վտանգ մը կը սպառնայ եկեղեցիին, եթէ
ան իր պատկառանքը կորսնցուցած է: Երբ Եպիս-
կոպոսական եկեղեցին իր պատկառանքը կորսնցը-
նելու վրայ էր, Աստուած Ուէալի մը կանչեց, որով
Մեթոսական եկեղեցին ու Փրկութեան Բանակը
երեւան եկան: Մեր հաւատքը շարունակական
վարժութիւն կ'ուզէ, եթէ ոչ՝ հոգեւորապէս կը
մեռնինք: Հաւատքը լոկ գործին ձգտման ուժը
չէ, անիկա ա՛լ աւելի և աննկարագրելի արժէք ու-
նի: Ես յաճախ տեսած եմ այս հաւատքը մահուան
անկողնոյն, նեղութեան մէջ եղողներուն ու սոս-
կալի շարչարանք կրողներուն մօտ: Անիկա ա-
նանկ ոյժ մըն է որ մեզ գէպ յառաջ կը մղէ, բայց
նաեւ ոյժ մը որ մեզ կը բռնէ, կը կրէ ու կը պա-
հէ:»

Կրիսթիան մարդ մըն էր որ ինքզինքը բոլորո-
վին Աստուծոյ շնորհքին յանձնած էր: Աստուած
կրցաւ զանիկա գործածել, որովհետեւ ան ինքզին-
քը բացարձակապէս Անոր ծառայութեան նուիրած
էր: Արդեօք աշխարհիս հրաժեշտ տալը բոլորովին
մեռած է մեր մէջ: Ուրիշ հրապուրիչ բան չկայ,
բաց ի սակիի ետեւէ ըլլալու մոլութենէն, հաճոյք-
ներու հակումէն ու դիւրասիրութենէն: Այլեւս
տեղ չ'ըգտնիր մեր մէջ խօսքը Յիսուսի, որ ըսաւ,
«Թէ որ մէկը իմ ետեւէս գալ կ'ուզէ, թող իր ան-
ձը ուրանայ և իր խաչը վերցնէ ու իմ ետեւէս
գայ:» Այլապէս մեր երիտասարդութիւնը անանկ
բռնած է որ մենք այլեւս այդ խեղճերը չենք կա-
րող յափշտակել, անոնց օգնելու համար:

Այլապէս կը կարօտի հաւատարիմ, համոզուած,
ուրախ, զուարթ և անձնուէր այրերու ու կիներ-
րու: Արտերուն նայեցէք, որ արդէն ճերմկած ու
հնձուելու պատրաստ են: Միայն աղօթելով չ'ըլլար,
եթէ Տէրը մեր երիտասարդներուն ալ դայ և կանչէ
ըսելով, «Ո՞վ զրկեմ,» ո՛հ, այն ատեն ո՞վ ուրա-
խութեամբ պիտի ըսէ «Որքան սուղի նստի թող
նստի, Տէր, անաւասիկ եմ, զիս զրկէ:»

Նիկոմիդիա

Թարգմ. Բ. Պ. ԳԱՌԵԻԿԵԱՆ

ՏՐ. ՀԱՄԼԻՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԷՆ ՄԵԿԸ

(ՐԵԴԱԿՏԻ ՔՐԵՆԴՆԵՐՈՒՄ)

[Տր. Համլինի մասին յետագայ պատմութիւնը կրնայ մեր ընթերցողներէն ամէնուն համար ալ նոր չըլլալ, բայց մինչեւ անգամ այն ատեն կ'արժէ զայն երկրորդ անգամ ըլլալով կարդալ: Խճ. Ա. Ե. Կ.]

Թուրքիոյ մէջ Ամերիկեան միսիոնար մը — Սայրըս Համլին — փափաքեցաւ օգնել այն Հայերուն որոնց մէջ կը գործէր: Անոնք յետին ծայր աղքատ էին, և անոնց համար հալածանքներու պատճառով գործ ալ չկար: Մինչ անոնց մասին կը խորհէր Մր. Համլին՝ մտաբերեց այն իրողութիւնը թէ Կ. պոլսոյ ալիւրցու բոլոր ցորենը ձիու ուժով կ'աղացուէր: Եթէ ինք կարողանար այդ արհեստը ձեռք անցնել չոգեշարժ ջաղացքներ չինել տալով՝ իր ժողովուրդին բոլորին համար գործ պիտի կըրնար հայթայթել: Երբ ուրիշներու խորհուրդ հարցուց, անոնք վնասեցուցին զայն: Անոնք կ'ըսէին թէ «Արհեստակցական ընկերակցութիւնը պիտի չթողու որ Հայերը իրենց յատուկ ջաղացքներ ունենան»: Ան անոնց պէտք եղած պատասխանը տուաւ ցուցնելով 1433 թուականին ելած պետական հրամանագիր մը որով կը թոյլատրուէր մայրաքաղաքին մէջ հաստատուած իւրաքանչիւր օտար գաղութի իրենց յատուկ ջաղացք, հացի փուռ ունենալ, որոնց պէտք չէր միջամտեր տեղական արհեստակցական ընկերակցութիւնը: «Դուք աղալ, հաց եփել, չոգեշարժ մեքենայ բանեցնել և այլն գիտէք», հարցուեցաւ անոր: Ոչ, բայց կրնար սորվիլ, հոն Եւրոպիայի Արհեստագիտական Բառարան չէ՞ր գտնուեր, զոր կարենար ուսումնասիրել: «Թող որ բան մը փորձեմ ու ձախողիմ քան թէ առանց փորձի ու ջանքի մնամ, բայց պիտի չձախողիմ», այս էր Մր. Համլինի վճռական պատասխանը:

Վերջապէս այս նպատակին օգնելու յօժար մարդ մը գտնուեցաւ, որ պահանջուած դրամագումարը տալ խոստացաւ: Պզտիկ մեքենայ մը և զոյգ մը երկանաքար ապագրուեցաւ: Զաղացքին չէնքին ալ սկսուեցաւ, բայց կառավարութեան կողմէ արգելք և միջամտութիւն եղաւ: Այդ մեքենաները ղետեղելու և ջաղացքը շինելու մասին բաւական դժուարութիւններ կային:

Մեքենային յատակագիծ-նկարները չկային, ճշդակը ձուլածոյ պարզ ու կոշտ անիւ մըն էր, մեքենան չբանեցաւ, ու զայն պատշաճապէս ղետեղել շատ դժուար եղաւ:

Շոգիի խողովակը 8-9 մատնաչափ կարճ եկաւ: Մր. Համլին ինք խողովակ մը ձուլել ստիպուեցաւ: Փուռ մը շինելու համար աշխատեցաւ ու վերջա-

պէս յաջողեցաւ: Երբ ամէն բան պատրաստուեցաւ, ցորենը աղացուեցաւ ու հացը եփուեցաւ: Բայց մեղք որ գործը ձախողեցաւ: Վերջապէս կրկնակի ջանքերէ ետքը կարելի եղաւ աղէկ հաց պատրաստել:

Շատ չանցած երկանաքարերը տափակցան ու զանոնք նորէն կռանել պէտք եղաւ: Դարբին մը կանչուեցաւ ջուր տալու համար այն կռաններուն որոնցմով պիտի կատարուէր կռանումը: Երբ դարբինը չյաջողեցաւ, Ֆրանսոյցի ջաղացպան մը կանչուեցաւ: Բայց ան ալ չյաջողեցաւ:

«Հասկցայ թէ ես պէտք էի այն կռանները ջրիկ եթէ ոչ իմ բոլոր աշխատութիւններս ջուրը պիտի իյնային», կ'ըսէր Մր. Համլին, «դարբնոցս փակուեցաւ, քովս ածուխ, ձէթ, և Եւրոպիայի Արհեստագիտական Բառարանը ունենալով այդ կռանները քսանըջորս տարբեր տեսակներով ջրեցի ու կարծր քարի մը վրայ փորձեցի: Ուստի շատ կարծր էին, ուստի կակուղ, ուստի կռանելու պէտք եղածին չափ կարծր: Ծիչդ այդ միջակ կերպը կրկնեցի և քիչ մը ետքը պարզապէս զրօսանք մըն էր ինծի այդ կռանները ջրել»:

Նոր փուռէն ելած հացը այնչափ անուշ չանեցաւ որ, երբ Ռուսիոյ հետ պատերազմ սկսաւ, Մր. Համլինը ստիպեցին որ հիւանդանոցի համար պէտք եղած հացը հայթայթէ: Ան նախանձօտ դրացիներու կողմէ շատ դժուարութիւններու հանդիպեցաւ, բայց բոլորին ալ յաղթեց: Հացի պահանջը երկու կամ երեք անգամ եղաւ: Նոր փուռեր ալ պէտք եղան: Զանոնք ուղուած երեսուն օրուան մէջ պատրաստել գրեթէ անկարելի կ'երեւար: Բայց եռանդոտ միսիոնարը զանոնք տասը օրուան մէջ պատրաստեց:

Այս կերպով Հայոց թշուառութիւնը մեղմացած եղաւ, և միսիոնարական կանոնաւոր գործ բացուեցաւ: Այդ փուռերու և ջաղացքներու հասոյթէն եկեղեցիներ շինուեցան: Երբ Մր. Համլին 70 տարեկան եղաւ, տեղեկագրեց թէ ինքը Ամերիկեան Պորտին տւելի դրամ դարձուցած էր քան անկէ ընդունած ածականը:

Բայց ներելի չէ բոլոր մը իսկ խորհիլ թէ Սայրըս Համլինի ձեռնարկն աշխատութիւնը պատահական բան մըն էր իր այդ բազմադարձ կեանքին մէջ: Կ. պոլսոյ այցելող մը երբ տեսնէ Րուպերթ Գոլէճը, որ հիւսնալի զիրք մը ունի Վոսիփորի վրայ, և հասկնայ թէ այդ հաստատութիւնը այս միսիոնարին անխոնջ ջանքերուն արդիւնքն է, այն ատեն տարբեր հասկացողութիւն մը պիտի ունենայ այս մեծ մարդուն նկատմամբ:

«ԱՄԵՐԻԿԱՆԱՅ ՏԱՐԵՑՈՅԸ»

Մուշեղ Եպիսկոպոսի այս գրքին նկատմամբ Տիար Գր. Հ. Գալուստեան յօդուած մը գրած ըլլալով այս տարուան Աւետարանի առաջին թիւին մէջ, կը փութամ քիչ մը լուսարանել Աւետարանի յարգելի ընթերցողներուն մօքերը, որ մի գուցէ սխալ ըմբռնութիւն տակ մնան, Ամերիկայէ հեռու մէկէ մը գրուած յօդուածի մը պատճառաւ: Մեր նպատակը չէ, սակայն, յարգելի յօդուածագիրը քննադատել, և ոչ ալ այս գրքին վրայ գրախօսական մը գրել, այլ անոր միայն Քալիֆորնիոյ մասին վրայ քանի մը դիտողութիւններ ընել:

Քալիֆորնիոյ կամ Յիւզինոյի բողոքովին անծանօթ մէկը կրնայ այս գիրքը գլուխ գործոց մը կոչել և անոր պարունակութեանց վրայ հիմնաւոր ինչպէս որ Պոստալայ մամուլը և յարգելի Տիար Գալուստեան կը հիմնան. բայց Յիւզինոյ երկար ատեն ապրող և անոր անցեալին ու ներկային շատ թէ քիչ ծանօթ մէկը, երբ Մուշեղ Եպիս. այս գրածին վրայ ակնարկ մը կը նետէ, չիտակը շատ յուսախաբ կ'ըլլայ, և այն եզրակացութեան կու գայ թէ «Ամերիկահայ Տարեցոյցը» Քալիֆորնիոյ Հայուն իրական պատմութիւնը ներկայացնելէ շատ հեռու է արդարեւ:

Այս Տարեցոյցին Քալիֆորնիոյ բաժնին մէջ երկու գլխաւոր թերութիւններ աչքի կը զարնեն: Նախ՝ պատմութիւնը գրելու համար պէտք եղած պաշարը կամ տեղեկութիւնները հաւաքուած չեն: Հայ գաղութին կեանքը, ազգային թէ ընկերական, քաղաքական թէ կրօնական, բարոյական թէ յեղափոխական և այլ կազմակերպութիւնները իրենց ուրոյն ճիւղերովը, գէթ համառօտ կերպով մը չեն ներկայացուիր ընթերցողաց առջեւ: Երկրորդ՝ հեղինակը իր տրամադրութեան տակ ունեցած տեղեկութիւնները զտելու և դէպքերը բաժնի գելու ձանձրոյթը յանձն առած չէ, և նոյն իսկ այդ սակաւ տեղեկութիւնները նեղմիտ կուսակցական ակնոցով դիտած, միակողմանի ներկայացուցած և յաճախ խեղաթիւրած ալ է: Մենք այդ թերութիւններէն միայն մի քանին պիտի յիշենք հոս:

Մուշեղ Եպիս. օրինակի համար, Յիւզինոյի Հայ գաղութին պատմութիւնը գրած ատեն, անոր միայն մէկ մասը, Լուսաւորչականները կ'առնէ և մանրամասնօրէն կը նկարագրէ. իսկ անդին նոյն գաղութին մեծագոյն մասը, Բողոքականները, մոռացութեան կու տայ, կամ դիտմամբ զանց կ'առնէ:

Յիւզինոյի մէջ Լուս. Հայեր մէկ եկեղեցի ունին և մեր պատմագիր Եպիս. անոնց եկեղեցիին և հովիւին պատկերներովը կը զարդարէ իր գիրքը:

Նաեւ սկիզբէն մինչեւ ցարդ հոն պաշտօնավարող վարդապետներուն, քահանաներուն և նոյն իսկ տիրացուներուն անունները, և ցարդ հոն տեղի ունեցած մկրտութեան, պսակի և թաղման, ամէն մէկին ցանկը ամբողջութեամբ կը դնէ իր գրքին մէջ, և միանգամայն Հոգաբարձութեան արձանագրութիւններէն ալ ընդարձակօրէն քաղուածներ ալ կ'ընէ, մեծ մասամբ իրեն հաճելի երեւցած մասերէն:

Իսկ Բող. Հայեր երկու եկեղեցի ունին հոս, և անոնց մէկը, «Հայ Երից. Եկեղեցին», իսկապէս Հայկական ճարտարապետութիւն մըն է և թէ՛ իրրեւ արեւելեան ճարտարապետութիւն մը և թէ՛ իրրեւ քաղաքին պարծանք մը անոր պատկերը Ամերիկացիք «Յիւզինոյ Սլաւամ»ին մէջ դրած են: Բայց մեր Հայ պատմագիրը այդ երկու Հայ եկեղեցիներէն ոչ մէկին պատկերը իր գրքին մէջ չի դնելէ զատ՝ անոնց անունն անգամ յիշած չէ. և ոչ ալ անոնց մէջ սկիզբէն մինչեւ ցայսօր պաշտօնավարող 10-15 քարոզիչներէն մէկին անունը յիշած է:

Այդ երկու Հայ Բողոքական եկեղեցիներէն մէկալը, «Հայ Պանդխտաց Եկեղեցին», արդարեւ պատմական հիմնարկութիւն մըն է իր հետը ունենալով տարագիր Հայուն Յիւզինոյի մէջ քաշած տանջանքները, կրած հալածանքները և զրկանքները, և վերջապէս Հայուն Յաղթանակը: Վասն զի Հայեր չինած էին այդ եկեղեցին քսան տարի առաջ. բայց ինչ ինչ պատճառաւ կարգ մը Ամերիկացւոց կողմանէ անկէ արտաքսուած և բողոքովին իրաւագուրկ եղած էին, և սակայն բախտին անիւը դառնալով Հայեր այսօր դարձեալ նոյն չէնքին կատարելապէս տիրացած էին, դեռ հազիւ թէ տարի մը առաջ, եթէ Յիւզինոյի Հայոց պատմութեան մէջ յիշատակութեան արժանի բան մը կար, ան ալ կը խորհինք թէ այս եկեղեցիին պատմութիւնն էր, գէթ ազգային տեսակէտով եթէ ոչ ուրիշ կերպով. և սակայն Մուշեղ Եպիսկոպոս իրրեւ պատմագիր մը իր կոչումին հաւատարիմ գտնուելու զգացումէն մղուած այս եկեղեցիին գոնէ անունը յիշելու էր իր գրքին մէջ:

Մուշեղ Եպիս. Յիւզինոյի մէջ կարգ մը ազգային և նաեւ հին ու օգտակար կազմակերպութիւններ զանց ըրած և անձնական խնդիրներով դրադած է: Օրինակի համար, 15 տարիներէ ի վեր մայր հայրենիքին նպատակող Յիւզինոյի Հայուհեաց Հայրենասիրական Ընկերութիւնը, քանի մը որ բախմամ ընկերութիւններ, պատանեաց ընկերութիւններ, Հայ դպրոցը, Հայ գործարանները

(Սէնյովոզէն կահագործարանը և Հայ Փէքինկահառւղը) և այլն բնաւ յիշուած չեն: Իսկ անդին անձնական խնդիրներու համար էջեր նուիրուած են. օրինակի համար, Սահակ վարդապետին գայթակղալից կեանքը, աղջիկ մը փախցնելը, երկար բարակ մանրամասնօրէն կը պատմէ: Տէր Թէոդորոս քահանայ Իսահակեանին վրայ անտեղի յարձակումներ կ'ընէ ընդարձակօրէն, և Սարաճեան Եպիս. Պրէզնոյէն դէպ ի վան, իր պաշտօնատեղին, մեկնելը կը խեղաթիւրէ, իրեն յատուկ ծաղրական ոճով մը, այնպէս որ իր գիրքը կարդացող մը կը փորձուի «Տարեցոյցը» անձնացոյց կոչելու, քանզի անձնական խնդիրներ աւելի տեղ ընած են:

Դարձեալ՝ Մուշեղ Եպիս. Յառուլըրի և Եգեմի վրայ գրած ատեն կրկին միմիայն Լուս. եկեղեցիներուն շուրջը կը դառնայ, և անոնց պատկերներով իր գիրքը կը զարդարէ. իսկ անոնց քովի Հայ Բող. եկեղեցիները դիտմամբ զանց կ'անէ անուններն անգամ չի յիշեր, այնպէս որ իր պատմութիւնը կարդացողներ չեն կարծեր թէ այդ տեղեր ալ Հայ Բողոքականներ կան և իրենց յատուկ եկեղեցիներ չինած են:

Մուշեղ Եպիս. ցոյց տուած այս աստիճանի խտրութիւնը և կողմնակալութիւնը մեզ պահ մը խորհիլ կու տայ թէ արդեօք ինքը Բող. Հայերը Հայու տեղ չի՞ դնել, թէ անոնց եկեղեցիներուն դէմ ատելութիւն մը կը կրէ: Մենք չենք սիրեր հաւատալ թէ Հայկ Բաղիկեանի և ուրիշ Բող. անձնաւորութեանց հանճարներն ու տաղանդները իբրեւ «Հայ տաղանդներ» պերճախօսութեամբ փառաբանողը Բողոքականները Հայու տեղ չի դնելու աստիճան միամիտ ըլլալ, ապա ուրեմն անոնց եկեղեցիներուն դէմ ըլլալու է իր ատելութիւնը որ այդչափ աչքի զարնող խտրութիւններ կ'ընէ:

Մուշեղ Եպիս. մոռնալու չէր, սակայն, որ իր վաղեմի հօտը, Ատանացիներ, սիրով հրաւիրած էին նոյն այդ Բողոքականները, որոնք լման երեք տարիներ Լուս. եկեղեցիին մէջ շարունակ պաշտամունք կատարած էին: Արդեօք եթէ Մուշեղ Եպիս. հոն ըլլար պիտի թողէ՞ր որ այդ Բրիստոնէական եղբայրութիւնը և աղգային միութիւնը տեղի ունենար.—կը կասկածինք իր Ամերիկայի և մանաւանդ Քալիֆորնիոյ մէջ ցոյց տուած ոգիէն դատելով:

«Ամերիկահայ Տարեցոյցը» նոր ձեռնարկ մըն է և կը խոստանայ մեր մէջը զգալի պակաս մը լինելու, և իր պարունակած կարեւոր նիւթերով ու շահեկան տեղեկութիւններով իրաւ որ գնահատելի է, և կրնայ մեր Հայ դաղութիւն օգտակար

ըլլալ, եթէ քիչ մը նուազ կողմնակցական և աւելի ազատամիտ ըլլար: Արդ՝ յուսանք և սպասենք որ անոր յաջորդ թիւերը անձնական ու կուսակցական նկատումներէ ազատ ըլլալով հանրային խնդիրներուն նուիրուած պիտի լոյս տեսնեն(*):

Փրէզնո Քալ.

Թ. Գ. Խնկնուն

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Կրթական գործը ամէնէն անկերպարան վիճակին մէջն է մեր մէջ դժբախտաբար: Չնայելով այն ահագին զոհողութեանց որ զանազան նահանգներու բնակչութիւնը, մեր ունեւոր դասակարգերը, կը ստանձնեն ընել՝ չկայ մասնագէտներէ կազմուած կեդրոնական վարիչ մարմին մը որ ուղղութիւն տար աղգային կրթական գործին: Ազգ. Ժողովը անհատական և այժմ ալ մանաւանդ ընտրական խնդիրներով այնքան կը զբաղի, որ այլեւս ժամանակ չունենար կրթական գործի պէս կենսական հարցով մը զբաղելու: Այս տեսակէտով շատ անգամ երանի կու տանք մասնաւոր վարժարաններուն, որոնց վարիչները իրենց հիմնարկութեան յաջողութեան համար բնաւ չեն վարանիր իրենց ըմբռնած ձեւով իրենց հաստատութեանց ծաղկումին և յառաջդիմութեան համար գերազոյն ճիգեր ընելու: Մինչդեռ աղգային վարժարանները, որ տիպար հաստատութիւններ պէտք է ըլլային, կարծես դատապարտուած են հետզհետէ յետադիմելու, անչքանալու: Բառին բուն իմաստով աղգային երկրորդական վարժարան մը ունինք Պոլսոյ մէջ և այդ ալ «Կեդրոնական» է: Այս վարժարանին վրայ պէտք էր գուրգուրար ազգը և զայն այնպիսի բարձրութեան հասցնէր որ ան կարենար պետական և օտարազգի այլ նման բոլոր հաստատութեանց հետ մրցիլ և նոյն իսկ զանոնք գերազանցել: Հայ ազգին ուսումնական պահանջն և յառաջդիմութեան համար բրած գերազոյն ձգտումները նկատի առնելով ասիկա շատ բնական պէտք էր համարուեր: Դժբախտաբար, այսօր ոչ մէկ բա-

(*) Բնական է թէ Հայ Լուսաւորչական կղեր մը աւելի պիտի հետաքրքրուէր իր եկեղեցիով ու անոր վերաբերեալ բաներով, ու միեւնոյն ատեն կը սիրենք հաւատալ թէ Դեր. Մուշեղ Եպիս. մեր յարգելի թղթակցին ըսածին պէս կողմնակցական ոգիով շարժիլ չէ ուզած: Սակայն յարգելի յօդուածագիրին մատնանշած կէտերն ալ կարեւոր ըլլալուն համար և վստահ ըլլալով թէ մեր թերցողները հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան այս գրութիւնը, ուրախութեամբ կը հրատարակենք զայն:

ԽԺԲ. «Աւետիք»

նիմաց և անկողնակալ անձ կ'ուրանայ թէ կեդրոնականը հին ընթիմի օրով շատ աւելի բարգաւաճ վիճակ մը ունէր քան այսօր։ Ի՞նչ է այս ցաւալի երեւոյթին պատճառը և ինչո՞ւ այս խեղճուկ վիճակին որեւէ դարման չի տարուիր։ Գոնէ լաւագոյն երկրորդական վարժարաններու նմոյշներ չունենայինք Կ.պոլսոյ մէջ՝ գուցէ ցաւերնիս այնքան մեծ չըլլար։ Բայց երբ մէկ կողմէն կը տեսնենք Ամերիկեան տիպար հաստատութիւնը, Բոպէրթ Գոլէճը, և միւս զանազան ազգերու երկրորդական վարժարաններու հետ կը համեմատենք մերինը, այսքան յետամնացութիւն ուղղակի անպատուաբեր կը թուի մեզի, որ Արեւելքի և Արեւմուտքի մէջ քաղաքակրթութեան միջնորդի պատմական դերը ստանձնելու կոչուած կը համարինք ինքզինքնիս։ Օրմանեան Սրբազանի Պատրիարքութեան օրով անգամ լրջօրէն ձեռնարկներ եղած էին Կեդրոնականը վայելուչ տեղ մը փոխադրելու և այս ազգային հաստատութիւնը ամէն կատարելութիւններով օժտելու համար։ Այժմ չորս տարիներ անցան, ուսման և դպրոցին պէտքը ամէն ալ կը զգանք և կը քարոզենք, գերեզմանատան 15,000 ոսկին գանձուեցաւ, Փանկալթիի գերեզմանատան մէջ չէնքեր շինելու արտօնութիւնն իսկ այսօր կարելի է ստացուած համարիլ։ ա՛լ սակից աւելի տատամսիլը բացարձակապէս ազգային կրթական գործին հանդէպ մեր ունեցած անտարբերութեան ապացոյցը կրնայ սեպուել, և ուրիշ ոչինչ։ Հայերը Եւրոպայի մէջ քաղաքակրթութեան ամէնէն ընդունակ տարրերէն մէկուն համբաւն հանած են։ Ո՞րն է այն կրթական հաստատութիւնը որ Պոլսի եկող և Հայերու համար այս ըմբռնումները տածող Եւրոպացիին պիտի ցուցնենք իբր ապացոյց Հայոց կրթասիրութեան։ Ղալաթիոյ Կեդրոնականի բանտը, իր ամէն տեսակէտով աղտոտ միջավայրով, Ձենք գիտեր թէ Ուսումնական խորհուրդը, որուն անունը կայ ինքը չկայ, ի՞նչ կարեւոր հարցերով զբաղելով բոլորովին անտես կ'առնէ Կեդրոնականի խնդիրը, երբ իր քիթին առջեւ օտար ազգեր որեւէ զոհողութենէ չեն քաշուիր իրենց մանաւանդ մայրաքաղաքի երկրորդական վարժարանները հետզհետէ ամէն տեսակէտներով բարեկարգելու համար։ Համեմատեցէք մէյ մը Բոպէրթ Գոլէճի դիրքը, չէնքը, մատենադարանը, բնագիտական, բուսաբանական, հանքաբանական, քիմիական ժողովածոները մեր Կեդրոնականին հետ և պիտի զարմանաք մեր յետադիմութեան վրայ։ Անոնք հարուստ են մենք աղքատ, այո, բայց երբ մեր ձեռքը զրամ չկայ, կրնանք

նպաստներ գտնել այսպիսի կարեւոր և ազգային յառաջդիմութեան համար այնչափ անհրաժեշտ մէկ հաստատութեան համար։ Միացեալը, Ազգանուէրը, Դպրոցասիրացը, Ազգային Հիւանդանոցը և այլն իրենց ծախքերը գոցելու համար զանազան միջոցներ մտածած են։ Կեդրոնականը, որ անոնցմէ աւելին հարուստն է իր կալուածներով, մնացած է այս խեղճուկ վիճակին մէջ, անչուշտ չնորհիւ իր անջիղ խնամակալութեան և աւելի անջիղ Ուսումնական խորհուրդին, որ ազգային միակ վարժարանը այսքան նսեմ վիճակի մէջ կը պահէ և բուն ջանքեր չընէր զայն ազատելու իր ներկայ ողորմելի վիճակէն։ Պէտք է այս վիճակին վերջ մը դնել։ Յոբելեաններ տօնելու դէմ չենք, բայց հանդիսական ճառերով և ուխտերով հաստատութիւն մը չի բարձրանար։ Երանի թէ Յոբելեանը խթան մը ըլլայ խնամակալութեան և Ուսումնական խորհուրդին Կեդրոնականը իր արժանի բարձրութեան հասցնելու և գաւառական ու մայրաքաղաքի նման հաստատութեանց համար տիպար օրինակ մը դարձնելու, որով ճշմարտապէս պարծենալու հնարաւորութիւնն ունենանք։

Պէտք է որ գոնէ մեր նախահայրերուն ոսկորները յարութիւն տան Կեդրոնականի մեռելային վիճակին, պէտք է որ Ազգ. Ժողովը լրջօրէն ձեռք առնէ այս խնդիրը և մեր յառաջդիմութեան համար անհրաժեշտ եղող դպրոցական խնդիրը, մանաւանդ Կեդրոնականի հարցը, փութապէս լուծէ, որպէս զի գոնէ ազատութեան շրջանի մէջ զրական արդիւնք մը կարենանք ցուցնել և մերապագայ յառաջդիմութեան ամէնէն կենսական հարցերէն մէկը լուծելով ազգային քաղաքակրթութեան նպաստենք։ Այս պատճառով կ'առաջարկենք ոչ միայն պետութենէ ստացուած 15,000 ոսկին, այլ նաեւ, եթէ կարելի է, ուրիշ զուամարներ ալ գտնել և հոյակապ «Կեդրոնականի» մը հիմնարկութեան և տարեկան պիւտճէին ապահովութեան համար որեւէ ջանք չխնայել։

Հ. ՄԱՍՏԻՈՆԵԱՆ

ՄԵՐ ՊԱՏԿԵՐԸ

Մեր թերթին ճակատը կը դնենք այս անգամ պատկերը հոնգոնցեալ Մեծանուն Նուպար Փաշայի որդիին, Վսեմ. Պօզոս Փաշա Նուպարի, որ ատենապետն է 1906ին Եդիպոսս (Դահիէ) հիմնուած Հայկական Բարեգործ. Ընդհանուր Միութեան։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ

Անգլիա. Անցեալ չաբթու Լորտերու ժողովն ալ անփոփոխ ընդունեցաւ հանքագործներու նուազագոյն օրավարձի օրինագիծը, որ ուրբաթ վաւերացուեցաւ Թագաւորէն և Խորհրդարանը իր նիստերը դադրեցուց մինչև Ապրիլ 16: Այսպէս կառավարութիւնը իր պարտքը կատարեց բոլոր կարելին ընելով ժողովրդային իրաւանց ու խաղաղութեան պահպանման համար: Անհամաձայնութեան հետեւանքներուն այսուհետեւ պատասխանատու պիտի մնան օրէնքին չհամակերպողները միայն: Բայց օրինագծին Լորտերու ժողովին բովէն անցնելէն իսկ առաջ 4,000 հանքագործներ իրենց աշխատութիւնը վերսկսան: Այս բարի օրինակը իր ազդեցութիւնը գործեց, այնքան որ կիրակի օրուան հեռագրի մը համաձայն գործաւորութիւնը ստուար մեծամասնութեամբ տրամադիր կ'երևի վերսկսել աշխատութիւնները, թէև յետոյ ուրիշ հեռագրի մը հակառակն հաստատեց: Գործադուլին երեսնէ երկաթուղիի ընկերութիւններուն կողմէն կը հաշուուի $1\frac{1}{2}$ միլիոն Անգլ. ոսկի: Ընտրական իրաւունքի մոլեկան ջատագովներէն տան ու վաճառատան ապակիներ ջախջախող Անկուհիներ մինչև վեցամսեայ բանտարկութեան դատաւճիռներ ստացան: Իսկ իրենց խնդիրը 208ի դէմ 222 քուէով մերժուեցաւ Երեսփ. Ժողովէն, և մերժողներուն մէջ կային Վարչապետն ու Գաղթային նախարարը ընդդէմ Արտաքին ու Ելեւմտական նախարարներուն:

Ֆրանսա. Խորհրդարանը վերջերս քանի մը կարեւոր օրէնքներ ընդունեցաւ: Մին կը տրամադրէ 8 ժամ միայն աշխատիլ հանքերու մէջ, ուրիշ մը կը վաւերացնէ սպիտակուհիներու առեւտուրը արգելող 1910 Մայիս 4 թուակիր պայմանագրութիւն մը, և դարձեալ ուրիշ մը կը տրամադրէ որ մահապարտ զինուորականներու պատիժը քաղաքային իշխանութեան ձեռամբ արուի, և ոչ ինչպէս ցարդ կ'ըլլար՝ զին. իշխանութեան ձեռամբ, և արուի կիցեթիւնով, և մահապարտը այն պահուն չկրէ զինուորական համազգեստ: Մարտքի Սուլթանը վերջապէս ստորագրեց այն դաշնագիրը, որով Յրանսական թեւարկութիւն կը հաստատուի անոր երկրին մէջ: Ֆէսի Յրանսական դեսպանը այս իրողութիւնը հեռագրելու առիթով կը հերքէ սա զրոյցը թէ Սուլթանը չղային տագնապ ունի և կ'ուզէ հրաժարիլ գահէն: Ընդհակառակն քաջառողջ է և պայմանագրին չընդդիմացաւ ընտել, այլ

միայն թոյլի յաւելում պահանջեց: Անցեալ չաբթու Մատրիտի Անգլ. դեսպանը, որու ներկայութեամբ կը խորհրդակցին Սպանիոյ Արտաքին գործերու նախարարն ու Յրանսական դեսպանը, համաձայնութիւնը փութացնող ծրագիր մը ներկայացուց անոնց:

Պալէստինա. Սոպրանիյէն 300,000 ֆրանքի վարկ մը խնդրուեցաւ նոր օդանաւերու գնման համար: Անթել հեռագրութեան կազմածներ ապապրուեցան Եւրոպայէ և բազմաթիւ սպաներ Յրանսա զրկուեցան օդաչուութիւն սորվելու համար: Օսմ. օդանաւու մը երկրին մէջէն անցքը անցեալները արգելուեցաւ: Վարչապետը Թագաւորէն խիստ հրահանգներ ստացաւ Պուլկար հողի վրայ հրոսախմբութեան կազմութիւնը անկարելի դարձնելու համար, որպէս զի երկրը պատասխանատու չհամարուի դրացի պետութեան մը հանրային անդորրութեան խանգարման: Ներքին գործերու նախարարն ըստ այդմ ամէն կողմ պիտի այցելէ և սահմանադրի այլեւայլ կէտերու վրայ զինուորական նոր կայաններ պիտի հաստատէ:

Չին. Նանքինի մէջ նոր անկարգութիւններ ծագեցան և ըմբոստ զինուորներ աւարառութիւն գործեցին: Նոր դահլիճը կազմուեցաւ Նանկչու Ուլի վարչապետութեամբ: Փեթըրսպուրկի Չինական դեսպանը Արտաքին գործերու նախարար անուանուեցաւ: Անկիւպեղծիական խմբակի մը հետ կընքուած պայմանագրութիւնը եղծուած է մեծ տէրութիւններու պահանջումներուն տեղի տալով: Միանգամայն հաւաստիք տրուած է թէ այսուհետեւ փոխառութիւն պիտի չկնքուի սեղանաւորական ոեւէ խմբակէ, որ պաշտօնապէս չէ ճանչցուած բոլոր տէրութիւններուն կողմէ:

Իպանիա և պորթուգալ. Շաբաթ Խորհրդարանը արձակուեցաւ ամսոյ մը համար: Այդ առիթով շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան իր անխոնջ ջանքերուն համար, որով ոչինչ կը խնայէ ազգային պատիւը վեր բռնելու համար, շնորհակալութիւն բանակին ու նաւատորմին՝ իրենց անվնեւ աշխատութեան համար, իսկ Թագաւորին հանգէպ կրկնուեցան Մարտ 14ի խանդավառ արտայայտութիւնները: Վարչապետը խորապէս զգածուած գնահատեց այս զգացումները ամէնուն կողմէ և շնորհակալութիւն յայտնելով Խորհրդարանին ազնիւ ու բոլորանուէր աջակցութեան համար՝ մաղթեց որ Իտալիա հաստատ մնայ իր կամքին վրայ: Հակառակ պաշտօնական ղեկուցումներուն թէ Գերման կայսեր հետ Թագաւորին վերջին տեսակցութիւնը քաղաքական հան-

գամանք չունէր, և թէ Թագաւորը Կայսրէն ունէ օգնութիւն չապասեց Թուրքիոյ հետ պատերազմին վախճանը փութացնելու համար, յուսացողներ կան թէ տեսակցութիւնն արդիւնք մը պիտի ունենայ այդ ուղղութեամբ: Ժողովուրդը օր ըստ օրէ աւելի կը պնդէ վճռական գործողութիւններու պէտքին վրայ, և նաւատորմը աւելի յաճախ կ'երեւի Օսմ. ջուրերու մէջ ու կ'անհետանայ իսկոյն՝ առանց իր թաքստոցը յայտնի ընելու: Ընդհանուր տպաւորութիւնը սա է թէ Զատիկէն ետեւ կարեւոր գործողութիւններ պիտի ըլլան ցամաքի և ծովու վրայ: Ռազմավայրի ընդհ. հրամանատարը հրահանգ ստացաւ նորեկ իր զինուորները հիներու հետ չխառնելու, որպէս զի անազարտ պահուի անոնց բարոյական կորուրդը: Անցեալ շաբթու Պէնդաղիի հրամանատար Զօր. Ամալիօ թունաւորման նշաններով հիւանդացաւ: Կը կարծուի թէ անուշադրութեամբ «օիւլիմէ» խմած է: Արտաքին գործերու նախարարը մեծ տէրութիւններու դեսպաններուն յայտարարեց թէ Իտալիա, եթէ յապաղին իրեն պատասխանել, պիտի հարկադրուի վճռական գործողութեան ձեռնարկել: Ամալիոյ սկիզբէն պաշարուած հոշակուեցաւ Արաբական Լոհայա, Քամաքան և Սալիֆ նաւահանգիստները:

Հեռագրութիւնք. Գերման Կայսրը անցեալ չորեքշաբթի իրիկուն Պրիսնէ Քորֆու ժամանեց: Հետեւեալ առաւօտ ցամաք ելաւ՝ թնդանօթներէ ողջունուելով: Զատիկի աօնէն ետքը Յունաստանի Թագաւորը բարի զալստեան այցելութիւն պիտի տայ Կայսեր: Բուլմանիոյ Թագաւորն ալ Թագուն հին հետ Վիլնիւս պիտի երթայ այցելութիւն տալ Ֆրանց Յոզէֆ Կայսեր, իսկ Պուլկարիոյ Թագաւորը Հոսմ պիտի երթայ տեսակցելու համար Իտալիոյ Թագաւորին հետ և յետոյ Քորֆու՝ տեսակցելու համար Գերման Կայսեր հետ: — Ռուսիոյ Զարը և Զարուհին, որ անցեալ հինգշաբթի դէպի Սրիմ ուղեւորեցան, կիրակի Լիվաութիա ժամանեցին: — Ուէյլի իշխանը երկուշաբթի Փարիզ ժամանեց, ուր պիտի մնայ մինչեւ Սեպ. ուսումնասիրութիւններու համար: — Անգղիա և Ռուսիա իրենց ծանուցագրին պատասխանը գոհացուցիչ գտնելով 100,000 ական Անգլ. ոսկիի փոխատուութիւն ըրին Պարսիկէն ուղարկութեան: — Յունաստանի ընտրութիւններուն վերջնական արդիւնքը եղաւ 160 վէնիզէլոսեան և այլազան կուսակցութիւններու պատկանող 31 ընդդիմադիր: — Հունգարիոյ Վարչապետը երկուշաբթի Խորհրդարանին մէջ կարդաց Կայսեր այն հրամանագիրը, որ կը վերահաստատէ հրամարեալ դահլիճը: Յետոյ յայտարարեց թէ որոշուած է մեր-

ժել Խորհրդարանին այն որոշումը, որով ետ կ'առնուի Կայսեր պահեստիներ ի դէն կոչելու իրաւասութիւնը: Մ. Քոչուլթ, Կայսեր երկար կեանք մաղթելէ ետեւ, պատասխանեց թէ ոչ ոք կը խորհի անոր իրաւասութիւնները ջնջել, բայց կ'առավարութեան պարտքն է Կայսեր իրաւունքներուն հետ ազգին ալ իրաւունքները պահպանել: Յետոյ առաջարկեց յանձնաժողով մը կազմել Կայսեր ուղղելու համար գիր մը, ուր պարզուի Հունգարական Սահմանադրութեան հայեցակէտը: — Պանկզոնկի մէջ (Սիւմ) դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է, որու նպատակն է Թագաւորութիւնը տապալել և հանրապետութիւն հաստատել: Հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ կան: — Ռուսիոյ Արտաքին գործերու նախարարը, որ խոստացած էր Մարտի վերջերը ընդարձակ ճառով մը Տոմային պարզել իր քաղաքականութիւնը՝ կարեւոր յայտարարութիւններ ընելով օրուան ըլոր հարցերուն և տէրութիւններու հետ մշակուած յարաբերութիւններուն վրայ, քանի մը շաբաթ յետաձգեց այդ գործը, բայց կը հաւաստուի թէ պատճառը քաղաքական չէ, այլ պաշտօնական գործողութիւններու դանդաղութիւն և Զատիկական տօնը: — Րիֆցիններու և Սպանիացիներու միջեւ կռիւ ծագեցաւ ի Մարոք և Սպանիացիները նահանջեցին՝ մեռել և 80 գերի թողլով իրենց ետին: — Օսմ. Մերակուտական էլ Պիւսթանի էֆ., որ Փեթրոսպուրկ կը գտնուի, Ռուսիոյ Արտաքին գործերու նախարարին հետ տեսակցելով լաւ տպաւորութիւններ առաւ անոր խաղաղասիրութեան վրայ, որու մէջ ապացոյցն է Մակեդոնական Կազմակերպութեան պատուիրակները չընդունիլը: — Մէչէտի մէջ, ուր Ռուս հիւպատոսին հրամանով պաշարման վիճակ հրատարակուած է, Ռուսերը մղկիթ մը ոմբակոծեցին, ուր Շահին կուսակից համարուած սպառազէն մարդիկ կային համախմբուած: — Պապը դարձեալ կը տառապի յօգացաւէ, թէեւ կ'ուզուի ծածուկ պահել այս իրողութիւնը: — Երկուշաբթի մեռաւ Գերման դրագէտ մը, Քարլ Մէյ:

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Ռուսական նախորդ դեսպան Մ. Զարիքով շաբաթ Վեհ. Սուլթանէն հրաժեշտ առաւ և ստացաւ ականակու Օսմանիյէ պատուանշան, տիկինն ալ ականակու Շէֆագաթ: Գիշերը դեսպանատան պաշտօնէութեան կողմէ սեղանի մը հրաւիրուեցաւ և երկուշաբթի մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս: — Հաշտութեան համար դեսպաններու

խորհրդակցութիւնը շարունակուեցաւ, բայց մինչեւ Աւագ Հինգշաբթի ոեւէ ղեկուցում չեղաւ Բ. Դրան։ — Մանթենեկոօի իշխանին ղէմ դաւադրութեան մը անթիւ 4 տարիէ ի վեր քանտարկուած Մանթենեկոօն նախարար մը, Մ. Իվանովիչ, քանտէն փախելով մայրաքաղաքս ժամանեց։ — Դատական նախարարութեան հրդեհին առջեւն առնող սպասաւորները վարձատրուեցան, իսկ հրձիգը ինքզնուրեւ իր իշխանի ցոյց կու տայ։ — Անցեալ հինգշաբթի իրիկուն Արտաքին գործերու նախարարին Այասալայայի փառաւոր ապարանքը, որ Լոնտոնի Օսմ. դեսպան թէվֆիգ փաշայի կը պատկանէր, ամբողջովին այրեցաւ բայց ի քարայէն թելերէն։ Նախարարին ղոյքերն ապահովագրուած էին, բայց թէ՛ նախարարը և թէ՛ դեսպանը կորուստ ունին։ Երեքշաբթի ալ Սամոսի հանգուցեալ իշխանին հինքէօյի ապարանքը այրեցաւ և իսահապանք ձերբակալուեցաւ իբրեւ պատասխանատու։ — Վիքթորիա պատուանշանին մեծ խաչը Կայսերազուն Զիյաէտտին իշխանին շանձուեցաւ Անգլ. դեսպանատուն կողմէ։ — Ծով. նախարարութիւնը 30 սպայ, Մաքսայի վերապետութիւնը 6 պաշտօնեայ և Հանրագումար գործերու նախարարութիւնը երկրպագի վարձարանի 5 աշակերտ պիտի զրկեն Եւրոպա։ — Որոշուեցաւ 15 բոխչկ զրկել Ատանա հետախորհի համաճարակին պատճառով։ — Զին. վար. ծանրանի նորաւարտներուն 24ը Էտիրնէ և Մէլանիկ զրկուեցան։ — Երեսփ. ընտրութիւնները սկըսան։ Դաւաններու մէջ ցարդ ընտրուածներն ատուար մեծամասնութեամբ Իթթիհատական են, նախորդ երեսփոխաններէ չատեր վերընտրուած են։

Նահանգներ. Բումէլիի բարենորոգումներու յանձնաժողովը իր ուղեւորութիւնն աւարտելով Շքոտրայէ տեղեկագիր մը զրկեց, ուր կ'ըսէ թէ կարելի է վստահիլ Իսլամ Ալպանցիներուն հաւատարմութեան։ Բանի մը օր յետոյ վերադարձաւ Մանասթըր։ — Եանեայէ կը գրուի թէ անցեալները Մաքստիոյ գահաժառանգ իշխանը Բորֆուի Օսմ. հրապարտութիւն հետ Եանեա ժամանեց և քանի մը ժամ Կնայէ ետեւ վերադարձաւ Բորֆու։ — Տիար պէքրիէ կը ձեռագրուի ընդհարում մը Նիսիպիի երկու զիւղի Եզիտիներուն միջեւ, ուր 9 անձ մեռած և քանի մը անձ ալ վիրաւորուած են։ — Պիթիւսէ կը գրուի թէ փախստական Մէհմէտ, Եուսուֆ, Սիւլէյման և Սալիլ մարդասպանները բռնուած են, նաեւ Կէօրիմանցի 10 հոգիներ, որ ոստիկան զինուորներու ղէմ զէնք քաշած էին։ Երզնկայէ ալ կը հետագրուի թէ Եւմոխիմանի զինուորները իշխանուր 27 աւազակ ձերբակալած են իբր 200 ղէնքերով։ — Եաֆայի Դերման և Աւստրիական նամակատան կառքերը 13 աւազակէ յարձակում կրած են։ Առաջինն ազատած է մէկ ձիու կորուստով, իսկ երկրորդը կողոպտուած է գա-

մախ մը և երկու ձիու կորուստով։ — Մէլանիկի Թէքլիլ զաւանակի Նէրէսէք զիւղի Իսլամները ուրիշնալի ընդհարում մը ունեցած են, և վիրաւորներէն մին մեռած է։ — Կիրակի Լաթաքիոյ մէջ 5 չէնք փաւ երկրաշարժէ, Կեանքի կորուստ չկայ։

Աւագ. Կիրակի կէսօրէ ետեւ Այնալը Զէյմէի Սր. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ Փրոֆ. Արք. Տէր Յակոբեան ընտիր բանախօսութիւն մը բրաւ «Կրօնքը ջնջելու փորձի» մը վրայ, զոր Ֆրանսացիք ըրին մեծ յեղափոխութեան շրջանին մէջ Բուր ունկնդիրները հմայուեցան, ինչպէս կ'ակնկալուէր։ Վաղը, եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ, Զատկական քարոզը պիտի խօսի հոն Փրոֆ. Յակոբս Ճէճիգեան, որ կարօցած է իր բեմը, ինչպէս իր հօտը կարօցած է իր մեծանուն քարոզիչը։ — Կ. պոլսոյ Հ. Աւետ. եկեղեցւոյ հովիւ Վեր. Արք. Եմառնեան երկուշաբթի գիշեր բարեախօսութիւնն ունեցաւ երկրորդ դասեր մը հար ըլլալու։ — Անցեալ ուրբաթ երեկոյ Մր. Ու. Ու. Փիթ Սոֆիա գնաց Եւրոպական Թուրքիոյ միսիոնարութեան տարեկան ժողովին ներկայ ըլլալու համար։ Նոյն օր Իսկիւտարի Ամերիկեան Գոլէճի նախագահ Տր. Փէթրիք Ամերիկա ուղեւորեցաւ, իսկ Տր. Պարնըմ Ատապազար գնաց, ուր քարոզել և բանախօսելէ ետեւ երկուշաբթի մայրաքաղաքս վերադարձաւ։ Դարձեալ նոյն օր մայրաքաղաքս ժամանեցին Ամերիկեան դեսպանատան նորընտիր առաջին թարգման Մր. Չարլս Փաուլ և Վանայ միսիոնար Տր. Բէյա ու իրենց կիները։ — Ծանօթ առաջինը Տր. Հրանտ Մատթէոսեան անցեալ շաբթու իր կնոջ ու մօր հետ Մէլանիկ դնաց, յետոյ իր կնոջ հետ Աթէնք ուղեւորեցաւ։ — Մարզուանի Բողոք. եկեղեցիի ներկայ երէցը Վեր. Թ. Ապանեան, որ իբր 3 տարիէ ի վեր Եւստարմալար ախատած է, նպատակ ունի 2 ամիսէն տեղափոխութիւն կատարել և վերադարձը կանխածելի է, վասն որոյ կը փափաքինք կանխապէս գիտնալ թէ դուրսերը կան տրամադրելի պաշտօնեաներ որոյ միոյն հետ կարենանք համաձայնիլ հոս հրաւիրելու համար։ Սաբաւաթ Յակոբ Պետրոսեան — Ենթահակալութիւն կը յայտնեմ ամէն անոնց որ դրաւորապէս ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկնոջս մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1911 Դեկ. 26ին, նոյնպէս աներ հայրս և աներձապս Թորոս Իրանեան և որդի (Չարչումպա), ընեխ և քենեկայս Տէր և Տիկին Իսկէնտէրեան (Նիւ Եօքթ) Թ. Ս. Կոստանդեան, Սամսոն — Դընձըլարի հովիւ Վեր. Համարձուած Գէորգեան ի Տէր ննջեց Մարտ 20ին, և հետեւեալ օր յուղարկաւ որոթեան պաշտօնին առաջնորդեց Ատապազարի հովիւ Վեր. Ատանապեան, որու կ'օգնէր տեղացիներէն Պատ. Յակոբ Պետիկեան։ Հանդուցեալը Պէպէքի Ատուածաբանական Վարժարանին մէջ ուսած էր ժամանակ մը պաշտօնավարեց ի Մաշկերա (Խար-

բերդ) Ալեքսանդր տեղեր բնակելէ ետեւ վերջապէս հաստատուեցաւ ի Գրնճըլար, ուր երկար ժամանակ պաշտօնավարեց մինչեւ որ ծերութեան պատճառով պարտաւորեցաւ հրաժարիլ Ութսուներ թեւակոխած էր, կը կարծենք, — Բագարիճէ ալ կը տեղեկագրուի տեղւոյն բարեպաշտ բնիկներէն Յարութիւն էֆ. Թէշէրեանի մօտը ի հասակի 62 ամաց:

Հայ Ժող. Փեթըրասպուրկի հեռագրական գործակալութիւնը կիրակի ծանոց թէ Չարը վաւերացուց Տ. Տ. Գէորգ Սուրենեանցի կաթողիկոսական ընտրութիւնը Պատարագի ժամանակ Ն. Օծութեան անուան յիշատակումը կ'սկսի ըստ սովորութեան երբ նոյն վաւերացումն հաղորդող Էջմիածնական հեռագիրը ժամանէ: Հայրապետական օծումը առ հասարակ ամիս մը յետոյ տեղի կ'ունենայ: — Ազգ. Ժողովը անցեալ չաբթուի չգոյէ մեծամասնութեան չկրցաւ օրինական նիստ ունենալ: Համագլխային յանձնաժողովը սակայն կիրակի գումարելով ընդունեցաւ խմբակցութիւններու թիւին համեմատութեամբ երեսփոխան տալու և երեսփոխանները ազգովին ընտրուած համարելու սկզբունքը: Երկուշաբթի ստորագրուեցաւ սոյն համաձայնութեան նախաշարիչ պայմանագիրը, ուր միաձայնութեամբ կ'որոշուի Իթթի-հասի հետ քուէարկել և ամէն Հայ երեսփոխան պարտաւորել որ ջանան Օսմ. Սահմանադրութեամբ Օսմ. ցեղերու իրաւանց հաւասարութիւնն ապահովել, Պատրիարքարաններու առանձնաշնորհումները պաշտպանել, Ազգ. իրաւանց համապատասխան կերպով լուծել տալ հողային, կրթական և Հայրենակնահանգներու բարեկարգութեան հարցերը, և առնց համար ի հարկին միանալու դործել իրրեւ Օսմ. Խորհրդարանի Հայ խմբակցութիւն: Այս յանձնառութիւններն ստանձնողները ազգ. ընտրելի պիտի հռչակուին և այսպիսիներու ընտրութեան ոյժ տալ պիտի յանձնարարուի ազգ. մարմիններուն: Ինչպէս կը գիտէ պաշտօնակից մը, այս համաձայնութեան համար այսքան ժամանակ չէր արժիք վատնել, Դժուարին կէտը և կարեւորագոյնը ընտրելիներուն անուանումը և անոնց համեմատական թիւն է, որ զեռ անորոշ և անլոյծ կը մնայ, — մինչ ընտրութիւնները արագ տեղի կ'ունենան գաւառներու մէջ և օրէ օր կը նուազին նոր կամ աւելի թեկնածուներու ընտրութիւնն ապահովելու հաւանականութիւնները: Երանի թէ այս տարուան դառն փորձը զրգիւ մը ըլլայ, երկրին իսկական պէտքերուն և անոր այլազան Ժողովուրդներուն իրաւունքներուն ու շահերուն տեսակէտով, Օսմ. Սահմանադրութեան բարեփոխման ծրագիր մը պատրաստելու և անոր շուրջ բոլորիլ

հրաւիրելու համայն ազգը և ամէն ողջամիտ հայրենասէրներ, — կիրակի կրօնից տեսուչ Պէհայէյ կաթողիկ ազգայիններու Պատրիարքարանը զնաց և հանդիսապէս կարգաց Թէրգեան Պատրիարքի պաշտօնանկութիւնը ծանուցանող և տեղապահի մը ընտրութիւնը հրամայող կառավարական գիրը: Պատրիարքը արդէն հանուած էր Պատրիարքարանէն, — Նախարարներու խորհրդին որոշմամբ, որ վաւերացուած է կայս. հրամանով, անշարժ կառուածներու վէճեր: 325ի որոշման համաձայն վարչային եղանակով պիտի լուծուին Իտարէ մէճլիսիներու ձեռամբ, պայմանով որ լուծումէն զժողովը ազատ ըլլայ դատարանի զիմել, Միւս կողմէ պաշտօնակից մը ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Դատական նախարարութեան այն յանձնաժողովը, որ Չարսանձաղի հողային խնդիրը կ'ուսումնասիրէր, էջրաֆներու և լոնապետներու նպատակով տեղեկագիր մը տուած է նախարարներու խորհրդին: — Հայաստանի բարեկարգութեան յանձնաժողովին ընկերանայի Հայ մարմինն ճամբու ծախքին համար հանգանակութիւն սկսաւ և արդէն իսկ 100 դսկի հաւաքուած է: — Թագրիներով կառավարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրուեցաւ Մուսա պէյի անպարտ արձակման վրայ և Պողազլեանի Էլտինէ գիւղին եկեղեցիին շինութեան համար արտօնութիւն և Արմաշի վանքին յետնալ տուրքերուն շնորհում խնդրուեցաւ: — Պատրիարքայի Հայ գիւղին քարահանքի վէճը սաստկացաւ և անցկանները քանի մը Հայեր վիրաւորուեցան: Առաջնորդը փութով մայրաքաղաքս հրաւիրուեցաւ, բայց չըմեղանքներ ներկայացնելով նոր հրահանգի կ'սպասէ: Միւսնոյն ժամանակ Հայ գիւղի Թաղ. Խորհուրդը հեռագրով մը վէճին բոլոր պատասխանատուութիւնը Պատրիարքարանի վրայ կը նետէ: — Իւսեա գաւառակի Ալէմտաղ գիւղէն կը գրուի թէ տեղացի աւատապետներ Հայերու հողեր գրաւելու համար անհիմն ամբաստանութիւններ քած են քանի մը Հայերու վրայ, որոնք փախչիլ ստիպուած են: Սըվաղէ կը գրուի թէ հանգուցեալ Պետրոս Եպսկի վրայ արձանագրուած գետին մը, որ զերեզմանատան պիտի վերածուէր, կ'ուղուի գրաւել իրրեւ մահիւր: Խարբերդէ կը հեռագրուի թէ Խուլթիկի վանքը, որ մինչեւ ցարդ անասնատուրքէ զերծ էր, տուրքի ենթարկուած է և բռնի: 12 ոչխար առնուած ու ծախուած են տուրքի հաշիւ: — Ռուսահայ թատերագիր Պ. Գաբրիէլ Սուեդուկեանց կիրակի իր մահկանադուն կնքած է խոր ծերութեան մէջ, Հանգուցեալ գրագէտը 1825ին ծնած էր ի Թիֆլիս և կովկասի Հ. Բ. Բնակարկցութեան հիմնադիրներէն էր:

اودار هفته‌ای غزه — در سعادده بابل هاوسده — مدير مسئول - صمويل ق. هارونيويان

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	
Տարեկ. բաժնեդր 40 դ.	
Ամբիկայի համ. 2 թ.	
Ամբիկայի 8 թ.	
Ամբիկայի 10 թ.	
Զեւ. 40 փ.	
Ստանդարտ գրքերը	
չափաւոր	

ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Խմբագիր Հ. Ս. Պարսեմ

Պաշտոն Հասցե,
Կ. Պոլիս, Թուրքիա

THE AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR H. S. BARNUM

American Bible House
Cons/ple, Turkey

TERMS

An. Subscrip. Ps. 40
U. S. A. \$ 2
England Shils. 8
Other countries Frs. 10

Single Copy 40 Paras

Advertising rates on
application

ԱԶԳԵՐ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶ

Մանկապարտիզական ուժերն արտադրող համար մասնաւոր դասընթացը մը պիտի սկսի Տրապիզոնի մէջ, 1912, Սեպ. 3/16ին:

Դիպերթիկներու տարեթուական է 15 Օսմ. ոսկի, Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել առ

Miss N. A. Cole,
American Mission,

5-13 TREBIZOND.

Մարզումնի Հայ Աւետաց բեմին համար ձեռն-հաս պաշտօնեայ մը կը փնտռուի: Արդ կը խնդրուի որ տրամադրելի քարոզիչներ կամ երէցներ բարեհաճին բանակցել ստորագրելու հետ, Յուլի 1912, Սեպտեմբ. 1, Մարզումնի: 4-5

مرزيفونده آغوب بدروسيان

ՄԵԶԻ ՂՐԿՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ

«ՄԻ ՄՈՌՆԱՐ ԶԻՍ» անունը Հնարանեկան, Դպրոցական, Բարեկամական Յուշարանը, լոյս տեսաւ Եւրոպական գեղեցիկ տիպով (երկգոյն) և ճաշակաւոր կազմով, 366 սիրուն, ինքնատիպ քառեակներով և պատկերով հեղինակին, Փր. Յ. Թ. Դայանի: Դին 10 դր. ճամբու ծախքով: Կեդրոնատեղի Պրուսա, Արեւելեան Որբանոց, որուն յատկացուած է զուտ արդիւնքը: Հաճիլ դիմել դեռ չըստաւած առ Դ. Պաշտօնարան, Պրուսա:

ՀԱՅ ԴԻԻՑԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ, Արտատպուած Արեւոտայի լրագրէն որ կը հրատարակուէր Փարիզ 1859 թուականին: Հրատ. Մ. Փորթուգալեան: Էջ 40, Դին 40 սանթիմ:

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԵՐՇԵՆՈՒՄՆԵՐ, (Տեմալա Բեր-

նաւան) Դր. Հ. Գալուստեանի: 35 գեղեցիկ քերթուածներ, մաքուր տպագրութեամբ: Էջ 64, Դին 4 դ.: Դիմել հեղինակին, Աւետարանի Խմբագրութեան հասցէով:

ԳԵԹՍԵՄԱՆԻ, (Կր. Բանաստեղծութեան) Դր. Հ. Գալուստեանի: 53 կրօնաշունչ քերթուածներ, Մատթէոսեան մաքուր տպագրութեամբ: Էջ 114, Դին 6 դ.: Դիմել հեղինակին, Աւետարանի Խմբագրութեան հասցէով:

ՀԸՍՍԻՅԱԹ ԳԱԹՐԵԼԵՐԻ, Դր. Հ. Գալուստեանի: Հայաստան Թրքերէն զգայուն և գեղեցիկ բանաստեղծութեանց հաւաքածոյ մը: Էջ 88, Դին 4 դ.: Դիմել հեղինակին, Աւետարանի Խմբագրութեան հասցէով:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, Աւետար. Բացուած է 1912 տարուան բաժանորդագրութիւնը. տարեկան լրագրագին 70 դ., 15 ֆր., 6 ռուպլի, 3 տոլար: Դիմել Redaction de la Revue «Pazmaveb» St. Lazare, Venise (Italie):

ՄԻՈՒՏԻՆ, Պաշտօնաթերթ Հայկ. Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան, Գահիրէ (Եգիպտոս): Ստացանք առաջին թիւը ճիշտ բովանդակութեամբ: Տարեկան բաժանորդագին 6 ֆր. կանխիկ: Դիմել «Mioutoun» Organe de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance, 40 Rue Nubar Pasha, Le Caire (Egypte):

Հոգեւոր պաշտամունք՝ վաղը, ժամը 2.30ին (Լ. Ե.), Կոստիկեան բնակարանի մէջ, Պոյաճըղիւղ:

Կ. Պոլսոյ Ե. Ք. Ընկերակցութեան Աղօթքի ժողով, ժամ 3.45ին (Լ. Ե.), Դուռնափող, Միլլէ Հառուսի մէջ: